

Proměny postojů k manželství a rodinnému životu z pohledu tří generací

Anna Žajglová

Bakalářská práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Anna ŽAJGLOVÁ

Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Proměny postojů k manželství a rodinnému životu z pohledu tří generací.

Zásady pro vypracování:

Analýza literárních pramenů a zpracování teoretických východisek.

Příprava výzkumu, výběr a charakteristika výzkumného souboru.

Realizace výzkumu.

Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu.

Přijetí odpovídajících závěrů.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KLABOUCH, J. Manželství a rodina v minulosti. Praha: Orbis, 1962.

MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993.

MOŽNÝ, I. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006.

MOŽNÝ, I. Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999.

PLAŇAVA, I. Manželství a rodina: Struktura, dynamika, komunikace. Brno: Jan Šabata, 2000. ISBN 80-7239-039-2.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **16. února 2009**

Termín odevzdání bakalářské práce: **15. května 2009**

Ve Zlíně dne 16. února 2009

L.S.

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 11. května 2009

.....
Anna Kujalová

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce je koncipována tak, aby ve své teoretické části poskytla ucelený přehled o problematice manželství a rodiny v rozsahu historického chápání od doby poválečné, různých pohledů vědních disciplín v kontextu ekonomického a sociálního uspořádání. Na základě získání informací z teorie a výsledků kvalitativního výzkumu, zaměřeného na zkoumání hodnot manželství a rodiny, především oblast rodinného soužití, se snaží postihnout změny v oblasti rodiny a poskytuje podněty k zamyšlení nad tolik diskutovanou otázkou krize rodiny.

Klíčová slova: manželství, rodina, rodinné soužití, postoje, generace, krize rodiny, sociologie rodiny.

ABSTRACT

The theoretical part of the thesis is aimed to give an integrated summary of matrimonial and family issue in the range of historical thinking standards from the 1940s, viewed through the eyes of different fields of study and in the context of economic and social stratification. Based on the information obtained from the theory and the qualitative survey concerning matrimonial and family values, the thesis tries to capture the changes in the area of family and provides more ideas for deeper thinking of the often discussed topic as the crisis of the family is.

Keywords: marriage, family, family relationship, attitudes, generation, family crisis, Sociology of family.

„Manželství ani rodina samy o sobě nejsou dobré nebo špatné, tak lze označit pouze členy a jejich vztahy, kteří tyto dvě instituce tvoří.“

Za cenné rady, připomínky k textu a metodické vedení při zpracování mé bakalářské práce děkuji mé vedoucí bakalářské práce Mgr. Soni Vávrové, Ph. D.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 DIFERENCIACE V POJETÍ MANŽELSTVÍ A RODINY	13
1.1 MANŽELSTVÍ	13
1.1.1 Přístupy k manželství z hlediska historického chápání.....	14
1.1.2 Přístupy k manželství z hlediska druhu vědní disciplíny.....	14
1.2 RODINA	15
2 MANŽELSTVÍ JAKO RITUÁL A TRADICE, RODINA JAKO INSTITUTE	18
2.1 MANŽELSTVÍ JAKO RITUÁL VYMEZUJÍCÍ PŘECHOD OD PRIMÁRNÍ RODINY K ZALOŽENÍ VLASTNÍ RODINY	18
2.2 RODINA JAKO INSTITUTE	19
2.3 INSTITUTE RODINY A JEJÍ OBLASTI RODINNÉHO SOUŽITÍ.....	21
2.3.1 Ekonomické chování manželů ve společném soužití.....	21
2.3.2 Výchova dětí	23
2.3.3 Sexuální neboli intimní soužití partnerů.....	24
2.3.4 Trávení společného volného času	24
3 RODINA V KONTEXTU VNÍMÁNÍ SPOLEČNOSTI	26
3.1 SOUČASNÝ SOCIOEKONOMICKÝ STAV OVLIVŇUJÍCÍ RODINU A MANŽELSTVÍ	26
3.2 GENERACE JAKO ZDROJ ZMĚNY I STABILIZAČNÍ PRVEK.....	27
3.3 VLIV RODINY NA ZMĚNU POSTOJŮ	28
3.4 HODNOTOVÁ ORIENTACE SPOLEČNOSTI SE ZAMĚŘENÍM NA HODNOTY RODINY A MANŽELSTVÍ.....	28
4 HISTORIE RODINY OD DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY S DŮRAZEM NA KONCEPT KONCE NEBO TRANSFORMACE RODINY	30
4.1 OBDOBÍ PO SKONČENÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	30
4.2 TEORIE PADESÁTÝCH LET	31
4.2.1 Strukturální funkcionalismus.....	31
4.2.2 Světová revoluce a manželská rodina	32
4.2.3 Kritika teorií z padesátých let aneb šedesátá léta v teorii rodiny.....	32
4.3 TEORIE RODINY OD SEDMDESÁTÝCH LET – TEORIE PO KLASICKÝCH TEORIÍCH.....	33
4.3.1 Teorie sociální směny	33
4.3.2 Skupina teorií systému a symbolické interakce	33
4.3.3 Teorie konfliktu	34

4.3.4	Sociobiologie	34
4.4	ČESKÁ RODINA OD DEVADESÁTÝCH LET	35
4.5	KONEC RODINY NEBO TRANSFORMACE RODINNÉHO SOUŽITÍ?	37
4.5.1	Úvaha o příčinách krize rodiny	38
4.5.2	Krize, rozpad nebo proměna?	39
II	PRAKTICKÁ ČÁST	41
5	ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	42
5.1	POPIS VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU.....	43
5.2	DRUH VÝZKUMU	43
5.3	VÝZKUMNÝ VZOREK	43
5.4	VÝZKUMNÁ METODA.....	44
5.5	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	45
5.6	VLASTNÍ ZPRACOVÁNÍ A INTERPRETACE ANALYZOVANÝCH DAT	46
5.6.1	Sociodemografické údaje	46
5.6.2	Obecné postoje k manželství a rodinnému soužití.....	49
5.6.3	Ekonomicko-sociální chování partnerů/manželů ve společném soužití	58
5.6.4	Názory na výchovu dětí	62
5.6.5	Sexuální/intimní soužití partnerů.....	65
5.6.6	Trávení volného času	67
5.7	SHRNUTÍ ZÁVĚRŮ Z VÝZKUMU.....	70
	ZÁVĚR	72
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	73
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	76
	SEZNAM TABULEK.....	77
	SEZNAM PŘÍLOH.....	78

ÚVOD

Člověk, který je součástí společenské reality, vnímá, že se kolem něho děje něco, co souvisí s proměnami rodiny jako tradiční institucí státu. Mnohdy je až zaskočen otřesností zpráv, které na nás média chrlí. Zvyšující se rozvodovost a neochota mladých lidí vstupovat do manželství jsou jen nejvíce viditelnými změnami. Jako studentka Sociální pedagogiky budu v rámci vykonávání této profese nucena řešit problémy v různých oblastech života člověka, které se zákonitě dotýkají a ovlivňují rodinu. Transformace vztahů a tvrzení některých odborníků, že se rodina nachází v krizi, nastartovalo moje bádání po příčinách a vůbec skutečnosti, jestli tomu tak opravdu je.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je jak v teoretické části, tak v propojenosti s praktickou částí zjistit, zda se změnilo, popřípadě jak se změnilo, nazírání na dvě významné hodnoty ve společnosti, a to rodinu a manželství. A to především prostřednictvím nahlédnutí do rodinného soužití. Dále jak se ovlivňují navzájem komponenty manželství a rodiny s ekonomickým a společenským uspořádáním. Práce je potom koncipována tak, aby kapitoly po sobě jdoucí podávaly čtenáři informace od základních po podrobnější a stávaly se podnětem pro hlubší vhled do dané problematiky.

Rodina je základ života, ať už vezmeme kteroukoli její formu. První prostředí, se kterým se dítě setká je rodina, je jeho průvodcem až k dospělosti, kdy ho připraveného předává v rámci nepsaného pravidla do rukou partnera, se kterým již dospělé, naše dítě zakládá rodinu novou a vytváří vhodné podmínky pro založení nové generace. Tento proces probíhá v různých společnostech a historických údobích stejně už řadu let. Způsoby, kterými se pohled na rodinu a manželství, jako milník přechodu od jedné rodiny ke druhé, mění, záleží na časovém vymezení a úhlu pohledu té které vědní disciplíny. Těmito rozdílnostmi jako základ k pochopení rodiny a manželství se zabývám v kapitole první.

Kapitola druhá pojednává o manželství jako významném rituálu neboli počátku rodiny jako instituci, která je nějakým způsobem uspořádána a funguje v několika dimenzích rodinné každodenní reality. V souvislosti s touto kapitolou je rozpracována část praktická, která se opírá nejen o demografii, která je paralelně zakotvena v celé práci, ale právě o změnu v konkrétním běhu rodiny jako sociální a dnes hlavně emocionální jednotky společnosti.

Bylo by mylné myslet si, že rodina je ovlivněna pouze individuálním přístupem člověka jako jedince. Rodina podléhá také změnám v kontextu ekonomického a společenského dění a hodnotové orientace, což jsem popsala v kapitole třetí. Nedílnou součástí pro pochopení modifikací je také seznámení se s historií, ze které se můžeme poučit a vyvodit další vývoj nebo určit, zda už jsme se v dané etapě nevyskytli – pod známých heslem „historie se opakuje“. V závěru teoretické části jsem hledala odpověď na otázku, zda se vůbec nacházíme v krizi nebo se mění podoba rodiny. To také považuji za dílčí cíl této práce. Krize je dnes velmi populárně užívané slovo a dostalo se do slovníku každého z nás. Dalo by se říct, že je jednou z etap zákonitého vývoje. Určité pnutí ve společnosti je cítit, silně řečeno, „na každém kroku“. To se odráží i v pojetí, podobách a fungování rodiny.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DIFERENCIACE V POJETÍ MANŽELSTVÍ A RODINY

V představě pojetí rodiny a manželství u každého jedince najdeme alespoň malou diferenciaci myšlenky. Přestože existují rozdíly ve vysvětlení těchto pojmů na jedné straně u každého z nás, na druhé straně i u odborníků z řad sociologie či psychologie, dá se říct, že rodina potažmo manželství, jako počátek vzniku rodiny, stále zůstává základním stavebním kamenem společnosti. Dlouhou dobu byla rodina statickým prvkem, o který se mohla věda opřít a na základě toho studovat dynamické jevy. Manželství je bráno jako vztyčný bod vzniku každé rodiny a je křížovatkou, na které se setkají dvě různé rodiny, které se tímto dostávají do bližší interakce. Pro tuto práci tedy manželství bude chápáno jako startovací meta pro vznik úplné rodiny.

Změny či odchylky, které se vyskytují u jednotlivých definic, lépe řečeno vysvětlení pojmů manželství a rodiny, mohou vyplývat z časové rozdílnosti jejich vymezení nebo se mohou od sebe lišit z hlediska oborového pojetí. Manželství a rodina jsou termíny, které spolu úzce souvisí, přesto však při jejich chápání postupují v jejich popisu jednotlivě.

1.1 Manželství

Manželství je nejstarší sociální institucí, která přetrvala až dodnes. Její podoba, význam a funkce, pro které se do manželství vstupuje, se ale v průběhu času měnila. Její podoby byly a jsou ovlivněny sociokulturními změnami ve společnosti. Dříve bylo manželství jedinou formou institucionalizace párového soužití, dnes se však ve společnosti objevila i druhá forma této institucionalizace, a to registrované partnerství. Vedle těchto v zákoně zakotvených forem párového soužití si našla v současnosti své místo i kohabitace, tedy párové soužití bez manželství, nesezdané soužití nebo jinak lidově užívané označení tohoto způsobu života – „život na psí knížku“. Na tomto posunu můžeme vidět, jak se mění nejen manželství jako instituce, ale také postoje společnosti k této instituci. Je zde možno pozorovat uvolnění v chápání manželství, relativní volnost při určování norem a chování v manželství a z něho vyplývající změny na poli zaujímání určitých rolí obou partnerů v manželství. Ty už nejsou tak pevně dány tím, co bylo dříve očekáváno a vyžadováno.

V současnosti se zvyšuje počet párů, které žijí ve společné domácnosti bez uzavření svazku, a snižuje se počet sezdaných párů. Aktuálně se v tomto roce věnoval týden

manželství, který proběhl v týdnu od 9. do 15. února, tématu sliby nejsou chyby. To odpovídá danému trendu.

1.1.1 Přístupy k manželství z hlediska historického chápání

Rodina a manželství se v roce 1949 prohlašují u nás za zdravou základnu rozvoje národa. Neuznává se proto volné soužití, ale podporuje se zákonné manželství. Žádosti o rozvod, které v této době dorazily na soud, bylo možné legislativními prostředky a pokyny ze strany státu zamítnat (Sullerotová, 1998).

Od konce druhé světové války do roku 1964 dochází ke sňatkovému boomeru, který vypukl ve Švédsku a šířil se přes západní Evropu až k nám do Československa. Manželství nebylo zakládáno jako buržoazní, jak tomu bylo dříve, ale z romantické lásky. O tom svědčí i narůstající počet mladších snoubenců. Sňatek byl ústupkem tradici, byl zbavený obsahu, spojoval dva milence a už nebyl tak striktně vstupem do spolu snášení těžkého života a zatěžkáno úkolem zajištění rodinné linie či lidského druhu. Manželství v této době bylo trendem, módou a vysoce uznávanou hodnotou (Sullerotová, 1998).

Po této explozi uzavírání sňatků, kdy manželství dostalo jiný rozměr, se více kladl důraz na to, aby si manželé rozuměli ve všech oblastech soužití (s tímto jevem se začaly zakládat i manželské poradny, které pomáhaly manželům zlepšit jejich komunikaci apod.). Na konci šedesátých let se manželství začíná „napadat“ ve smyslu instituce, která neposkytuje rovnoprávnost ženě i jako nepřijatelné omezování člověka (Sullerotová, 1998).

1.1.2 Přístupy k manželství z hlediska druhu vědní disciplíny

Manželství je spojení dvou prvotně nepříbuzných lidí, to se dá říct s obecnou platností, ať už se jedná o manželství jako psychologický komponent nebo třeba sociologický. Je však rozdíl, jestli hovoříme o manželství v zájmu zkoumání psychologie, sociologie, fyzického vymezení, práva nebo třeba ekonomiky. Každá vědní disciplína na manželství nahlíží ze svého úhlu zájmu, co je pro ni podstatné, jaké funkce pro ně manželství plní apod.

- Pojetí manželství z hlediska psychologie

Pro psychologii jsou významnými a sledovanými aspekty v manželství role, které zaujímají oba partneři, kteří definují svoji příslušnost k založenému vztahu, určují jeho normy, chování v něm, vytváří si specifickou strategii řešení konfliktů, mají svoji

jedinečnou strukturu hodnot i komunikaci (Vágnerová, 2007). Zatímco výše popsané vymezuje zájem psychologie v oblasti manželství, lze jej i z hlediska psychologie jednoduše definovat. Manželství je: „Zvykovým právem nebo zákonem definované soužití muže a ženy“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 301).

- Pojetí manželství z hlediska sociologie

Giddens (1999, s. 156) vysvětluje manželství jako: „Sociálně akceptovatelný a posvěcený sexuální svazek mezi dvěma dospělými jedinci.“ V této definici již nyní můžeme vidět současný posun v chápání tohoto pojmu. V dnešní společnosti se téměř nikdo nepozastaví nad tím, když dva lidé žijí v sexuálním svazku bez manželství, proto si myslím, že je lépe tuto definici nahradit například takto: Manželství je sexuální svazek přijatý do formálního povědomí společnosti. Tak může tento svazek zvýšit svou prestiž.

- Pojetí manželství z hlediska ekonomie

Z ekonomického hlediska je manželství dle Echaudemaisona (1995) považováno za výměnu služeb mezi zainteresovanými rodinami. Toto pojetí vypovídá spíše o buržoazním nebo kapitalistickém manželství, kdy volba partnera byla jen zřídka svobodná. V současnosti si lidé sice vybírají své partnery svobodně, ale ať vědomě nebo nevědomě si chce každý manželstvím zajistit jistotu majetkového zabezpečení.

- Pojetí manželství dle zákona o rodině

Podle § 1 odst. 1 a 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů, je manželství trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem, jehož hlavním účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí.

- Pojetí manželství z hlediska fyzického vymezení

Manželství vyžaduje nejen dva lidi, kteří vstupují do této instituce z jakéhokoliv účelu, ale je třeba si vymezit určitý prostor a čas, který spolu manželé sdílejí. Manželství je z tohoto hlediska vymezeno společným teritoriem sdíleného domova a zatím dopředu nejasným časovým úsekem (Vágnerová, 2007).

1.2 Rodina

Rodina je pro nás stále důležitou formou soužití. Existuje již po tisíciletí a stále i přes své proměny má ve společnosti výsadní postavení a svou funkci. Jejím chápání v průběhu

historie je věnována kapitola čtvrtá, proto přejdu rovnou k rozdílům v pojetí rodiny mezi jednotlivými vědními obory.

- Rodina v pojetí psychologie

Psychologie rodinu definuje jako malou sociální skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí (Hartl, 2004). To, co je ve středu jejího zájmu, je uspokojování potřeb všech členů rodiny, uplatňování jednotlivých rolí. Je prostředím prvního kontaktu dítěte se společenským prostředím a tedy i prostředím sociálního učení. To vše shrnuje Sobotková (2001, s. 9) tím, že: „rodina je primárním kontextem lidské zkušenosti od kolébky až po hrob.“

- Rodina v pojetí sociálně antropologickém

Toto pojetí vychází z předpokladu, že: „rodinu tvoří sídlo, kde společně žijí rodiče a nedospělé děti a kde tito lidé každodenní reprodukci společného životního prostoru vytvářejí domácnost“ (Janků In Mareš, Potočný, 2003). Na základě tohoto vymezení je ostře odlišeno příbuzenství od rodiny, kdy rodina je definována společnou činností, kdežto příbuzenské vztahy jsou nejprve určeny jako příbuzenské (Harris In Janků In Mareš, Potočný, 2003).

- Rodina v pojetí sociologie

V Jandourkově (2001, s. 206) sociologickém slovníku je rodina chápána jako: „dlouhodobé solidární soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti.“ Giddens (1999) k tomu ještě dodává, že dospělí jedinci, kteří založili rodinu manželstvím, mají odpovědnost za výchovu dětí. Kramer (In Sobotková, 2001, s. 22) vymezuje rodinu takto: „Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů.“ Toto pojetí vychází ze systémového chápání rodiny.

Mohlo by se zdát, že některé definice rodiny a manželství splývají v jednu stejnou platnou pro obě tyto instituce. Je to docela pochopitelné, jelikož se předpokládá a společnost očekává, že snoubenci při uzavření manželství chtějí mít děti a tak založit rodinu. Je to tedy plynulý přechod z jedné instituce do druhé. V tomto duchu Možný (1999) uvádí, že rodina vzniká až tehdy, kdy se do manželství narodí první dítě (popřípadě je adoptováno). Na tomto přirozeném průběhu života partnerů, nebo jak uvádí mnozí autoři na životním

cyklu rodiny, je tedy možno vidět jednak zásadní rozdíl mezi manželstvím a rodinou a taky je tato změna vnímána jako významný mezník v životě bezdětného páru, který poukazuje nejen na změnu životního stylu. Tuto myšlenku Možného podporuje intuitivně mnoho z nás v situaci, kdy používáme v běžné mluvě o manželském páru, který čeká dítě, že čeká rodinu.

- Rodina jako ekonomická instituce

Rodina je významným ekonomickým činitelem nejen jako spotřebitel a zdroj práce, ale také jako průvodce lidského a sociálního kapitálu a pozitivních externalit. Rodina je tedy výrobní a spotřební jednotkou. Možný (1999) upozorňuje na to, že i přes průběh mnoha významných změn – tj. zaměstnanost žen, dvoukariérové manželství – v oblasti ekonomického hospodaření rodiny je rodina stále nejvýznamnější ekonomickou institucí.

- Rodina v zákoně o rodině

Zákon o rodině sice v názvu obsahuje pojem rodina, ale její definici neobsahuje.

2 MANŽELSTVÍ JAKO RITUÁL A TRADICE, RODINA JAKO INSTITUTE

Rituál je významnou součástí každé rodiny. Jsou to ustálené vzorce chování, které se periodicky opakují a v rodině plní funkci zprostředkovatele interakce, vzájemné komunikace, uspořádání rodinných činností, je prvkem, který rodinu sjednocuje. Může jít jak o „minirituály“, tedy opakující se každodenní činnosti, jako je přivítání člena rodiny, tak o rituály spojené s významnými událostmi, jako jsou svatby, pohřby, narození dítěte apod. Svatba se sice neopakuje v rámci jedincova života, ale její podoba se přenáší mezi generacemi a nese tedy i určitou tradici (Matoušek, 1997).

Manželstvím je oficiálně zakládána rodina a pro primární rodinu je tento rituál, událost a významný mezník stále hodnotnou rodinnou situací, při které se jejich děti definitivně stávají samostatnými jedinci. Pro novomanžele potom tento rituál znamená zformalizování jejich vztahu. Je to i z hlediska vývojové psychologie mezník, který životní cyklus rodiny posouvá do jeho další etapy. Dříve mohla spíše nastat situace, kdy se rodina ocitla ve fázi „přeplněného hnízda“, kdy mladý pár bydlí s rodiči z primární rodiny. Dnes už tento jev není tak častý a rodina se ocitá naopak ve fázi „opuštěného hnízda“. Svatba je tedy tradičně chápána jako definitivní změna v procesu rolí v původní primární rodině a všeobecně je změnou zaběhlého chodu domácnosti, životního stylu a rodiče se musí s konečnou platností adaptovat na nově vzniklou situaci, že jejich dítě dospělo, neboť splnilo důležité vývojové úkoly.

2.1 Manželství jako rituál vymezující přechod od primární rodiny k založení vlastní rodiny

Manželství se v každé rodině nese v duchu jejich rodinné tradice. Duby (In Možný, 2006, s. 144) vysvětluje praktičnost svatebních obřadů takto: „Svatební obřady jsou zavedeny proto, aby zajišťovaly řádné rozdělení žen mezi muže, aby ukázny mužské soupeření o ně a plození, aby se stalo oficiálním, aby se socializovalo.“

I když by se zdálo, že pod pojmem svatba se skrývá jen jedno pojetí, není tomu tak. Pro někoho je svatba jen obdržení kusu papíru na radnici, pro druhého to znamená významný den v životě, v první řadě novomanželů, a v druhé řadě je to významný den v životě celé rodiny. Dnes právě hraje velkou roli to, jak mladí lidé tento akt chápou. Pro svoje

přesvědčení potom buď vstupují do manželství, protože je to pro ně ta tradice, něco co vypovídá o ustáleném a zaběhnutém způsobu chování v situaci, kdy mají partnera a chtějí s ním být, nebo zůstávají svobodní, protože například říkají, že na lásku papír nepotřebují a svatbu za významnou událost nepovažují, a tedy neuznávají její hodnotu a pozbývají její smysl.

Svatba je událostí plná rituálů, které v sobě skrývají svůj smysl, a proto si myslím, že je i po psychologické stránce dnem, kdy se všichni oficiálně vyrovnávají se svými novými rolami. Například to, že otec vede dceru k oltáři, bylo dříve chápáno jako předávání „majetku“ manželovi. Dnes již samozřejmě tento podtext vymizel, ale zůstal součástí a stal se citovou záležitostí předání své dcery do rukou člověka, který se o ni bude nadále starat.

Dalším rituálem je potvrzení slov: budeme spolu v dobrém i ve zlém. To novomanželé potvrzují společným krmením se polévkou se svázanýma rukama, čímž mimochodem potvrzují i to, že budou spolupracovat. V tanečku u muziky si potom připomínají, že když je zle, bude i dobře. Takových rituálů je mnoho a každá rodina si může udělat svatbu se svými vlastními rituály (Svatební rituály a zvyky – mají podtext?, 2008).

2.2 Rodina jako instituce

Proč rodinu nazýváme institucí? Instituce je: „Složitá relativně trvalá struktura vznikající v různých oblastech společenského života, které plní důležité funkce jak pro společenský spolek, tak pro život jednotlivců. Představuje souhrn materiálních prvků, prostředků a podmínek, soubor rolí a funkcí, ustálených vzorců chování v souladu s danými normami“ (Československá akademie věd, 1980, s. 938). Tento popis je přímo ilustrujícím příkladem parametrů, které rodina jako instituce splňuje.

Možný (In Sobotková, 2001, s. 22) popsal rodinu jako: „Instituci racionální, pragmatickou, funkčně vertikálně hierarchizovanou a kulturně omezující a současně jako zvláštní soukromý svět autenticity, spontaneity, přirozené rovnosti a emocionality.“

Rodina existuje ve společnosti již dlouhá tisíciletí a má pro ni nezastupitelnou hodnotu a význam. Jak uvádí Matoušek (1997) rodina je jedinečnou a nenahraditelnou institucí. Spojuje v sobě jak svoji specifickou, svoje vnitřní uspořádání a pravidla, tak společenské normy, které předává dalším generacím. Je křížovatkou, kde se spojují, prolínají

a navzájem na sebe působí vlivy makrosociální, skupinové a individuální (Copeland, White In Janků In Mareš, Potočný, 2003).

Její konkrétní chování tedy vychází ze společenského uspořádání, norem, pravidel chování, očekávání, a proto je pro společnost velmi důležitou součástí, potřebnou pro fungování celého systému, který je složen z mnoha těchto součástí.

Instituce rodiny je nepostradatelnou nejen z hlediska prospěšnosti státu, ale i jako prostředí pro výchovu dětí a v neposlední řadě také pro své dospělé členy, kteří se díky ní dostávají prostřednictvím svých příbuzných a dětí do širší sociální sítě, která je dále utváří a ovlivňuje (Matoušek, 1997).

Možný (1999) dodává, že rodina je univerzální lidskou institucí, která na jedné straně svému členu poskytuje stabilitu a ochranu, na druhé straně je však také příčinou sociální nerovnosti, která se přenáší z generace na generaci.

Tato instituce, která byla považována snad za nejstabilnější, se však začala měnit, a to ne povrchně, ale ve svých nejzákladnějších charakteristikách. Tyto změny mají hluboké kořeny, ale nejvíce se začaly zviditelňovat právě po druhé světové válce. Změny se týkaly především těchto oblastí:

- Pro křesťany byla rodina monopolem pro legitimizaci sexu, tento monopol padl.
- Po ztrátě monopolu na legitimizaci sexu rodina zůstala ještě monopolem pro reprodukci, tento monopol však také ztratila v důsledku rození dětí nemanželským párům.
- Od nesvobodného výběru partnera, který byl vybírán rodiči na základě majetku a možnosti zachování statusu přechod k individuálnímu výběru na základě lásky a sympatie.
- Od křesťanského pojetí manželství jako nezrušitelné instituce ve smyslu *Co Bůh spojil, člověk nerozděluj*, se ve společnosti objevuje občanský svazek a forma občanské smlouvy a tím roste počet rozvodů a druhá manželství.
- S rozvojem některých speciálních institucí rodina postupně ztrácí i některé své typické funkce. S rozvojem školek a škol je to funkce výchovná, lékaři a sociální zařízení přebírají starost o nemocné a staré členy rodiny (Možný 1999).

Na těchto změnách je možné vidět, jak se rodina v průběhu času mění. Dnešní rodina západní společnosti vypadá takto:

- Je monogamní, to je v naší společnosti stanoveno zákonem. Je možné, ale těchto monogamních svazků vystřídat více, zde Giddens (1999) hovoří o sériové monogamii. Rozdíl je i v tom, pokud hovoříme o manželské monogamii a sexuální monogamii, není to totéž, jelikož značné procento lidí žijících v manželství nežijí v sexuální monogamii.
- Giddens (1999) také souhlasně s Možným uvádí, že dnešní manželství je založeno na romantické lásce, bohužel však někdy s přehnaným očekáváním. Tato manželství často končí rozvodem.
- Podoba dnešní rodiny je většinou neolokální, mladí manželé s uzavřením svazku zakládají svoje vlastní rodinné území, patrilineární, děti dostávají jméno po otci, a nukleární, což znamená, že typická rodina je složena s rodičů a dětí avšak s nevymaněním se z ostatních příbuzenských vztahů (Giddens, 1999).

2.3 Instituce rodiny a její oblasti rodinného soužití

Jak již bylo zmíněno v předešlých odstavcích rodina jako instituce má své specifické funkce, které plní jak navenek, tak směrem dovnitř ke svým členům. Tyto funkce se měnily a mění spolu s proměnami rodiny jako celku. Nemusíme na dané funkce pohlížet jenom jako na úkoly, které rodina splňuje vůči svým členům, ale také jako na oblasti, které jsou každodenní součástí rodinné reality. Jsou nejen součástí definic o rodině a manželství, ale v praxi se jimi zabývá i manželské a rodinné poradenství, jako reálnými rodinnými situacemi, do kterých je zainteresován jak manželský pár, tak děti. Jsou to ekonomické hospodaření rodiny, výchova dětí, intimní život partnerů a v neposlední řadě je důležitým vymezením rodiny také to, jak tráví svůj volný čas.

2.3.1 Ekonomické chování manželů ve společném soužití

Ekonomické chování manželů potažmo rodiny ovlivňuje nejen rodinný rozpočet, ale také státní rozpočet, a to v důsledku rodiny jako ekonomické jednotky státu. Na otázku takového chování rodiny nahlíží tedy jak politická sféra, sociologická, tak i manželské poradenství z hlediska rozpočtové komunikace a funkčnosti rodiny.

Rodina ovlivňuje celospolečenský systém dvěma základními rovinami, a to fertilitou tedy mírou porodnosti a participací na trhu práce (Sirovátka In Mareš, Potočný, 2003). Tyto dvě roviny, jeden z možných pohledů, doplňuje fakt, že rodina je nejen výrobní faktor (spíše v minulosti, dnes již ztrácí na významu a většina výroby je vyprodukována mimo rodinu), ale funguje stejně tak i jako spotřební faktor. Tento ekonomický aspekt v dnešní době s narůstajícím konzumem a vyšší spotřebou volnočasových aktivit nabývá na významu. Mimo to, že se vytrácí ekonomická funkce výroby prostřednictvím rodiny, stejný osud potkal i funkci zanechání dědictví, ve smyslu odkázání jedné generace svého profesního majetku a kapitálu pro začátek druhé generaci (Montoussé, Renouard, 2005). Jestliže hovoříme o významnosti vztahu mezi rodinou a státem ve směru od rodiny ke státu, existuje i opačný tok vztahových zákonitostí. Lacinová (2002) vidí vlivnost státu respektive ekonomického stavu, na rodinu především v zaměstnanosti rodičů a její ekonomický potažmo časový dopad na provoz domácnosti.

Rodina je sama o sobě ekonomický systém, který pracuje se svými příjmy, které coby jako společně hospodařící jednotka získává, a spotřebou, kde rozdíl tvoří úspory (Novák, Pokorná, 2007). To jak by s těmito penězi rodina měla hospodařit, ukazuje níže popsaný model.

Rodinné poradenství potom na rodinu nahlíží v tomto smyslu z hlediska sporných otázek v systému a vedení rodinného rozpočtu a hospodaření. Za nejobecněji platný model, jak by měla rodina funkčně plnit aspekt rodinného hospodaření Kratochvíl (2000) zastává názor, že by měl existovat jeden společný účet, který slouží k úhradám věcí, které souvisí s bydlením, placením škol apod., tedy věcí, které mají celorodinný charakter. Vedle tohoto účtu by si však manželé měli ponechat i svoje vlastní peníze, jako výraz zachování finanční autonomie. Plaňava (2000) upřesňuje tuto skutečnost údaji získanými výzkumem, ve kterém zjistil, že 84% funkčních párů drží rodinnou kasu v rukou žena nebo se hospodaří na základě modelu „společné krabice“. Tento model je ve společnosti, myslím výrazně, využíván, což se mi potvrdilo i ve vlastním výzkumu.

Hospodaření s rodinným rozpočtem je ovlivněno také tím, do jaké míry si manželé šetří peníze na možné výdaje nebo ne. Rodina by měla mít tzv. krátké peníze na předem tušené věci, které by se mohly naskytnout k placení (příkladem může být školní výlet dětí na konci školního roku) a potom jsou to tzv. dlouhé peníze neboli rezerva na věci, které můžou přijít nenadále (Novák, Pokorná, 2007). Předvídat tyto situace je velmi důležité, a to nejen pro

zachování pohody rodiny, ale také ve smyslu zvyšující se zadluženosti českých domácností.

Obecně lze říci, že ekonomika v manželství je jak vnitřní záležitosti partnerů, tak vnější chování vůči státu. Druhou dimenzi může tvořit vztah ekonomického zabezpečení k instituci manželství.

2.3.2 Výchova dětí

Dnešní podoba rodiny se vyznačuje úzkými citovými vazbami a soustřeďuje se především na výchovu dětí (Giddens, 1999). Je tedy jednou ze složek rodiny, která si stále uchovává svou jistou pozici. Tato oblast rodinného soužití je stále důležitou součástí rodinných úloh ve společnosti, jak uvádí Jandourek (2003) je spolu s reprodukcí základní funkcí rodiny. Rodina respektive rodiče zabezpečují výchovu dítěte předáváním výchovných hodnot a výběrem výchovného stylu.

Výchovu dnes z velké části přebírají různé instituce jako je škola a domovy mládeže. Ty převzaly od rodiny především zodpovědnost za profesní přípravu dítěte. Což na jedné straně rodině ulehčilo, ale na druhé straně je to věc, která vede ke krizi rodiny. Přesto má rodina ve výchově výsadní postavení, protože mu poskytuje jedinečný pocit intimity, který mu žádná jiná instituce nemůže nabídnout, a je prostředkem socializace (Jandourek, 2003).

Toto postavení si udržuje z těchto důvodů: Je v životě dítěte první skupinou, která ho ovlivňuje. Jedině ona, a to platí především pro děti mladší, může uspokojovat nejzákladnější citové potřeby dítěte. Rodina je pro dítě modelem mezilidských vztahů, předává mu prostřednictvím výchovy způsoby chování v určitých situacích (Matějček In Celá, 2006).

Při výchově dětí v rodině je důležitý výchovný styl, který by měl být ze strany rodičů především jednotný, pokud dítě má poslouchat, musí nejprve jeden rodič respektovat rozhodnutí toho druhého.

Podobu výchovy u nás, dle mého názoru, vystihuje tento výrok: „Rodiče jsou kapitáni lodí, které vezou budoucí vůdce tohoto světa. Tito noví cestující mají rozvíjejícího ducha, jenž je vede směrem k růstu a seberealizaci. Přežití a péče o každé dítě je pevně v rukou rodičů. Zodpovědnost za ochranu a vedení mladých lidí je dnes bezpochyby obrovská“ (West In Lacinová, 2002, s. 152). Odpovědnost je značná a charakteristické je pro dnešní dobu

i přítomnost velké nejistoty v tom, jaké výchovné metody využívat. Rodiče pod vlivem médií a tlakem okolí chtějí vychovat své děti co nejlépe, ale v nepřeborném množství informací už neví, jak ta nejlepší metoda vlastně vypadá (Lacinová, 2002).

2.3.3 Sexuální neboli intimní soužití partnerů

Intimní soužití partnerů se týká sice jenom jich samotných, nicméně je pro rodinu jako takovou velmi důležité. Manželská dvojice je totiž základnou pro celou rodinu, a pokud nefunguje tato oblast rodinného soužití, dochází k problémům i v jiných oblastech. Vopavová (2007) uvádí, že dobrý, kvalitní sex ve 21. století potřebujeme, ale významnější hodnotou ve vztahu s partnerem je vzájemná tolerance a respekt. Sexuální stránka vztahu je přirozenou součástí manželství a dnes víc než kdy jindy již není jeho výsadou. Proto si vážíme především trvalejších hodnot, které manželství mohou více utužovat.

Nejde jen o sexuální styk samotný. Jde o to, jaký vztah mají mezi sebou partneři, kteří tím ovlivňují ráz chodu celé rodiny. Manželský vztah se musí pěstovat jako každý jiný. Typickým projevem pro mladou generaci jsou přehnaná očekávání a v uzavření manželství v souvislosti s tím potom hledají zakonzervování stavu zamilovanosti. Nechtějí vidět to, že vztah se vyvíjí, zákonitě v něm probíhají krize a dochází k situacím, kdy je třeba sklopit hřebínek, vzdát se ve prospěch rodiny svého já. V současnosti je normální, že rozdělujeme úspěšnost manželů například v práci zvlášť, kdežto ještě před pár lety se úspěch vztahoval na celou rodinu, dosáhl-li něčeho manžel, byl to úspěch celé rodiny. Dnes dokonce v rámci individualismu uvažujeme i tak, že při umívání nádobí neumyjeme ani o dva hrnky navíc, než bychom museli.

2.3.4 Trávení společného volného času

Rodina je pro své členy útočištěm a formou odreagování se od starostí v práci, ve škole apod. Proto je důležité, jak se v rodině dokáží domluvit na trávení volného času.

Kratochvíl (2000) uvádí, že volný čas rodiny by měl být koncipován tak, aby partneři měli nějaký čas pro sebe, kdy mohou dělat něco, co je baví, a to mimo dosah svého partnera. Další trávení volného času vyplnit tak, že partneři jsou sice spolu, ale každý se věnuje jiné činnosti. Potom jsou to chvíle, kdy je rodina spolu a to v podobě prožívání stejné události, činnosti, zábavy, povinností apod. Dalším okruhem možnosti trávení volného času tvoří

spoluúčast rodiny na zábavě v širší společnosti. A potom jsou to situace, kdy rodina jako systém, řeší problémy, tzv. konfrontace, či konference, konstruktivní hádky.

Významnou součástí každodenního života rodiny jsou i rituály. Ty se promítají o do trávení společného volného času.

3 RODINA V KONTEXTU VNÍMÁNÍ SPOLEČNOSTI

Společnost je tvořena lidmi, kteří žijí v rodině nebo žijí svobodně, ale i ti, přesto, že ještě nezaložili vlastní rodinu, žijí v síti té prokreační, a tak vlastně samotné rodiny vytvářejí povědomí o tom, jak má rodina vypadat a tím vytvářejí reálný konstrukt jejího fungování. To vše je ovlivněno nejen hodnotami, které jsou ve společnosti uznávány, ale i ekonomickým a politickým systémem. Tyto aspekty podmiňují změnu rodiny a určují její podobu. Povědomí a specifické chápání těchto aspektů se předávají z generace na generaci, která tak stejně ovlivňuje její pojetí.

Jestliže hovoříme o pojetí, tedy o tom, jak jsou dané hodnoty vysvětlovány a vnímány, můžeme říci, že vychází jak z generační linie, tak ze společenské reality, výzkumů, bádání, veřejného mínění a do značné míry je ovlivněno i postoji, které k daným skutečnostem, tedy manželství a rodině, zaujímají odborníci ale i široká veřejnost.

Všechny výše jmenované vlivy se paralelně snaží objasnit ve svých dílčích částech tato kapitola.

3.1 Současný socioekonomický stav ovlivňující rodinu a manželství

Přechod od totalitních režimů k demokracii a současně k tržní ekonomice vedl i ke změnám v oblasti rodiny. Model platný za socialismu, kdy byly téměř každé rodině bez rozdílu, v rámci složitého přerozdělování udělovány dávky, zabezpečoval rovnost, ale zároveň potlačovalo vlastní iniciativu. Dávky byly vypláceny za účelem udržení plné zaměstnanosti a měly za úkol vytvářet sociální jistoty, i když na nízké úrovni (Fialová, 2000). Po změně režimu, v souvislosti s narůstajícími šancemi na sociální a pracovní uplatnění a snižující se nátlak na mladé lidi být poměrně brzy reprodukčně aktivní, dochází k nárůstu pluralismu, individualismu, ale také osobní odpovědnosti (Sirovátka In Mareš, Potočný, 2003).

Tržní ekonomika prahne po lidech svobodných, bez závazku, bez „břemene“ rodinných vztahů, a to podle Becka (In Sirovátka, Mareš, 2002) vede k bezdětné společnosti. Což paradoxně ve svém zástupu znamená ohrožení stability tržní společnosti.

Z narůstajících možností, kterých se člověk během svého života může chytit, plyne i ona zodpovědnost za kvalitní život. Dnes stejně jak muži, tak i ženy chtějí ve svém produktivním věku dosáhnout kariérního růstu, zabezpečit se a teprve potom založit

rodinu. Na jedné straně je tento jev projevem zodpovědnosti, na druhou stranu je, podle mnoha odborníků, projevem nepřijetí nebo odkládání významné úlohy v životě člověka, a to reprodukce a výchovy dětí.

Tento stav společnosti se samozřejmě také mění, a to průběžně se střídáním generací.

3.2 Generace jako zdroj změny i stabilizační prvek

Generaci můžeme vymezit na základě věkové odlišnosti rodičů a dětí, tedy rozdílu věku nebo ji tvoří společná skupina lidí, která se narodila ve stejném časovém rozmezí, nejčastěji ročníku (Echaudemaison, 1995). Souběžně s měnícími se postoji na tyto dvě hodnoty (manželství a rodinu) se mění i generace, které jsou zdrojem vlastní změny. Podle Echaudemaisona (1995) je každá generace specifická a odlišuje se v závislosti na epoše, ve které žije, od generace předchozí.

I přes vyskytující se odlišnosti Matoušek (1997) vidí v generacích i stabilizační prvek, tedy generace poskytuje druhé generaci svůj životní příběh a zkušenosti. Hodnoty a postoje se skrze „rodinný román“, což je vyprávění rodinných příběhů, ať už při ritualizovaných událostech nebo v běžném rodinném dni, transportují z generace na generaci. Tato pomyslná nit se pak stává paradoxně zdrojem stability a rodina pomocí něj udržuje významné rodinné „klenoty“.

Generaci jako skupinu lidí narozenou ve stejném historicko-sociálním rozmezí vymezuje stejně jako Echaudemaison i Mannheim (2007) a doplňuje toto vymezení o specifické znaky. Generace se pak vyznačuje také ekonomicko-sociální charakteristikou podmínek, ve které žije, prožíváním a myšlením dané doby.

Generace je nositelem neustálé změny nových kultur v kontinuu odchodu kultur starých. Oproti tomuto tvrzení je generace nutností tradování akumulovaných kulturních statků. Ve společenské realitě existuje fakt, že nositelé generační souvislosti participují pouze na omezeném úseku dějinného procesu v průběhu času (Mannheim, 2007).

Tak v každé generaci existuje snaha přenést na generaci další jimi přijaté postoje k různým hodnotám společnosti. Dítě se tedy nejprve setkává s postojem generace jeho rodičů. Teprve na základě tohoto postoje si vytváří v procesu poznávání okolního světa postoje vlastní.

3.3 Vliv rodiny na změnu postojů

Atkinson (2003, s. 616) uvádí, že: „Postoj představuje sympatii anebo nesympatii - pozitivní nebo negativní hodnocení a reakce vztahující se k objektům, osobám skupinám a situacím nebo k dalším aspektům života.“ K dalším souvislostem o postojích píše Geist (1992) ve svém sociologickém slovníku následující. Postoje vycházejí ze zkušenosti, jsou relativně stálé, ale nejsou úplně rigidní. Stejně tak se zmiňuje o tom, jak někteří sociologové zastávají názor, že postoje korespondují se sociálními hodnotami, jsou ve vzájemné souvislosti.

Postoje se utváří i v procesu socializace, tedy ovlivňuje je v první řadě rodina. Postoj není homogenní produkt učení, je složkou heterogenní, kterou tvoří jeho aspekty kognitivní, emocionální a behaviorální.

Postoje se tedy utvářejí prvotně v rodině. Do určité míry jsou předávány v podobě hodnot, tradic a konkrétního vnímání společnosti i světa samotného, a tak se přenáší z generace na generaci. Na druhou stranu postoje ovlivňuje i společnost, ve které se člověk nachází. Na základě těchto dvou rovin (rodiny a společnosti) si potom každý sám utváří, v souvislosti se svými zkušenostmi, své postoje. V pojetí těchto hodnot tedy hrají významnou roli i generace a jejich schopnost přenášet či měnit svoje tradiční vzorce chování.

3.4 Hodnotová orientace společnosti se zaměřením na hodnoty rodiny a manželství

Nositelem hodnot je každý člověk jako jedinec a součást společnosti a i proto je těžké zobecnit nebo vytvářet průměr uznávaných hodnot ve společnosti. Můžeme mluvit spíše o trendu, který vyplývá z hodnot a našich postojů k nim.

I přes to, že se dnes hovoří o krizi rodiny, individualizaci soužití a vůbec o odlidšťování vztahů, mnohé výzkumy dokazují, že je manželství a rodina stále velmi významnou součástí života jedince. Je smyslem života, protože bez rodiny a lidí, kteří ji tvoří, by byl život prázdný. To potvrzuje například výzkum Sociologického ústavu AV ČR publikovaný v periodiku Naše společnost, kde se ukázalo, že tři čtvrtiny dotázaných rodin v hodnotovém žebříčku řadí na první místo (Červenka, 2005). Hodnotové výzkumy mladé generace ukazují, že je pro nás důležitý vztah k dětem, hned potom následuje smysl pro

rodinný život (Kuchařová, Nedomová a Zamykalová; Hamplová, Rychtářiková a Pikálová In Možný, 2006).

Každá etapa ve společnosti nebo historický úsek sebou nese určitý názor na to, jak by rodina měla vypadat, jak by se k ní mělo přistupovat, jak by se měla zakládat a vést (Matoušek, 1997). Lidé potom v určité společnosti a určitém časovém měřítku si tento názor nesou, někdy podvědomě, a buď se jim řídí anebo se mu brání a setrvávají například na těch hodnotách, které jim předala starší generace, a tak se nepřizpůsobují aktuálnímu dění ve společnosti a jejím trendům.

Uznávané hodnoty související s rodinou lze zjistit na základě odpovědí na následující otázky. Je žádoucí vstupovat do manželství? Kdy je vhodné založit rodiny? Jaký je optimální věk pro vstup do svazku manželského? Kolik dětí by měla mít rodina? Jak naplánovat narození dětí s ohledem na zaměstnání především ženy? Co je dostatečným důvodem pro rozvod? Tak bychom mohli pokračovat (Matoušek, 1997).

Giddens (1999) při úvaze o rodinných hodnotách uvádí jako ukazatele rozpadu rodiny a manželství otevřenější a liberálnější postoj k sexualitě, strmě narůstající křivku rozvodů, všeobecné hledání osobního uspokojení na úkor staršího pojetí, založeného na povinnostech vůči rodině.

Společnost jako taková se měnila a mění, a to s sebou zákonitě nese i změnu hodnotové orientace. Jak si tedy vysvětlit, že přes všechny modifikace ve vztazích mezi lidmi, přístupu k sexualitě, novým formám soužití, ve společenském, ekonomickém i politickém systému, které se udály a ukazují na rozpad rodiny, je rodina stále pro člověka hodnotou, kterou řadí na přední příčky pomyslné pyramidy hodnot?

4 HISTORIE RODINY OD DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY S DŮRAZEM NA KONCEPT KONCE NEBO TRANSFORMACE RODINY

Rodina má svou dlouholetou tradici a její počátky nalezneme již asi milion let před naším letopočtem, kdy se hovoří o počátcích lidské párové rodiny (Možný, 2006).

Na tomto časovém posunu, od mnoha let před naším letopočtem až do 21. století našeho letopočtu, lze usoudit, že se práce nemůže zabývat rodinou historií od jejího počátku, a ani to není předmětem jejího zájmu. Stejně tak by se mohla zabývat odlišnostmi, které vyvstávají s kulturních rozdílů, tedy z diferenciací rozmístění rodin v celosvětovém měřítku. Pro potřebu této práce se však zaměřím pouze na její vývoj od období po skončení druhé světové války a především na tu část, která je spojena se změnami na poli české rodiny. I když v několika historických okamžicích se práce bude muset posunout spíše k teoriím rodiny u našich sousedů, které byly ovlivňovány v určitých etapách americkými sociology, a to vzhledem k české sociologické prázdnotě v období socialismu.

Tuto časovou osu jsem zvolila především v propojenosti s praktickou částí, kdy respondenti patřící do první generace v tomto historickém mezníku vstupovali nebo se připravovali na vstoupení do svazku manželského a začali zakládat rodinu.

I když se zde setkáte s popisem teorií rodiny od padesátých let, kdy tato doba byla na vznik teorií opravdu plodná, není smyslem této práce je analyzovat do detailu, mají být spíše prostředkem k pochopení dnešní reality či možná podkladem pro vysvětlení periodicky nastávajících změn směřujících až k současnému stavu nebo také exkurzí do dob minulých. A v neposlední řadě také slouží k propojení faktu, že sociální realita, tedy sociální dění a sociologická teorie, zabývající se rodinou, spolupracují, lépe řečeno teorie vychází z praxe.

4.1 Období po skončení druhé světové války

Po skončení největší války v dějinách lidstva společnost zažila znovu zaměření se na rodinu. Muži u nás sice nebyli vysíláni na fronty, ale i přesto ženy teprve v tomto období realizovaly odkládané porody a v této souvislosti nastal baby-boom. Byla všeobecně posilována tendence k vytváření neolokalit, tedy toho, že každá nově vytvořená rodina zakládá i svoji rodinnou domácnost v novém bytě. Jelikož kvalifikovaná pracovní síla nebyla decimována tak, jak ve zbytku Evropy měla u nás životní úroveň tedy konjunktura našlápnuto nahoru, to však zhatil následný komunistický puč (Možný, 1999).

Po nástupu socialismu u nás již nemůžeme hovořit o žádných teoriích rodiny, či si dokonce myslet, že nějaké nové byly utvářeny. Sociologie byla totiž v padesátém roce označena za buržoazní pavědu. Sociologii rodiny v Evropě však ovlivňovalo sociologické myšlení americké školy a to strukturální funkcionalismus. Toto společné paradigma vycházející z Ameriky a sdílené Evropou přetrvalo jako moudrost ještě v šedesátých a osmdesátých letech, dále se však s takovým sjednocením v sociologii již nesetkáme (Možný, 2006). V tomto období se tedy i při záběru na českou sociologii rodiny musíme v této historické etapě zaměřit do zahraničí.

4.2 Teorie padesátých let

I v historii rodiny jasně můžeme vymezit vývoj rodin socialistických zemí. Tento režim ovlivnil rodinu především v oblasti větší otevřenosti k rozvodům, interrupcím, snížení porodnosti v důsledku vyšší zaměstnanosti žen, což podporovalo kolektivní vychovávání dětí. Tak to vypadalo i u nás po druhé světové válce. Jiným způsobem se pak vyvíjela rodina v západních zemích, jak je nastíněno v dalších odstavcích (Goody, 2006).

4.2.1 Strukturální funkcionalismus

Tento směr v Americe reprezentoval především Talcott Parson, který vycházel z práce Sigmunda Freuda a Maxe Webera (Možný, 2006). „Parson vidí každý sociální systém, kterým je i rodina, jako složený z prvků, jež jsou samy **strukturovány**. Tyto subsystemy plní vůči sobě navzájem a vůči celku určité **funkce**. Strukturou rozumí ty vztahy anebo aspekty systému, jež jsou dostatečně stabilní, aby nám umožňovaly považovat je za stálé. Každý sociální systém se snaží minimalizovat změny a směřuje ke stavu dynamické rovnováhy a relativní stability“ (Možný, 2006, s. 52).

Odtud je pravděpodobně odvozen název strukturální funkcionalismus. V 50 letech reprezentovala představu o rodině toto schéma: Rodina byla prostředkem socializace, představoval ji šťastný manželský pár vychovávající děti a žijící v domku se zahrádkou, byla to rodina dvougenerační, neolokální a nukleární. Parson se ve své teorii rodiny zabýval i srovnáním mezi tradiční rodinou 19. století a rodinou nukleární a to především její integrací ve společnosti. Rodina nukleární byla spíše uzavřeným systémem, kde manželka a matka rodiny utvářela příznivé emocionální klima uvnitř rodiny a muž zprostředkoval svým pracovním postavením kontakt s vnějším světem a na jeho

postavení se zakládalo postavení celé rodiny. Rodina byla intimním ostrůvkem, která chránila své členy před vypjatými konkurenčními vztahy v síti kapitalistické společnosti (Možný, 2006). Malá nukleární rodina tak byla považována právě za funkční pro kapitalistickou společnost a obzvláště vhodná pro průmyslovou výrobu (Goody, 2006).

4.2.2 Světová revoluce a manželská rodina

Ještě v padesátých letech se vedle Parsonova pojmu nukleární rodiny objevuje pojem „Manželská rodina“ autora Williama J. Goode, který narozdíl od Parsonovi rodiny jako sociální skupiny pojímal rodinu jako ideál nebo vzorec rodinného chování a vzájemných vztahů. V mnoha věcech se však tyto dvě teorie i prolínaly. Při širokospektrálním srovnání rodin různých společností byl Goode přesvědčen, že manželská rodina byla ideálním typem pro industriální společnosti (Možný, 2006).

4.2.3 Kritika teorií z padesátých let aneb šedesátá léta v teorii rodiny

Kritika vycházela od dětí rodičů, kteří je měli za baby boomu po válce a kteří tedy vyrůstali v jiných poměrech než jejich rodiče. Neradi se odpoutávali od své vrstevnické skupiny, aby se tak dostali do fáze péče o děti a nudné idylky šťastné rodiny, ve které vyrůstali a tím kritizovali, a kterou vlastně ve své teorii popisoval Parson. Většina falzifikací Parsonovi teorie pocházela z Anglie, která tolik nebyla ideologicky ničena (Možný, 2006).

Byla kritizována jeho nukleární rodina jako jediný možný vzorec rodinného chování pro moderní rodinu. Nejprve Michael Young a Peter Willmott dokázali, že v chudých dělnických rodinách existuje silná vazba dcer na své matky (1957). A o tři roky později zopakovali výzkum a dospěli k závěru, že totéž neplatí jen pro dělnickou vrstvu. Tímto konceptem vzájemné potřeby jedné generace na druhé se poté zabývali ještě další autoři, které si ale dovolím na tomto místě opomenout (Možný, 2006).

Přímo se pak na kritice Parsonovy ale i Goodeho teorie podílel Eugene Litwak. Napadl jejich tvrzení, že mezi rodinnými vztahy a industriální společností je nesoulad a že jejich dvougenerační nukleární rodina je pro demokratickou průmyslovou společnost výlučně funkční. Sám Litwak přichází s pojmem modifikovaná rozšířená rodina, kterou odlišuje od klasické rozšířené rodiny zemědělského typu, kde na sobě byly subrodiny závislé, to u modifikované rozšířené rodiny najdeme hierarchickou strukturu. Tento typ považuje Litwak za nejvýhodnější ač zároveň uznává, že nemusí být jediným možným funkčním modelem (Možný, 2006).

4.3 Teorie rodiny od sedmdesátých let – teorie po klasických teoriích

V tomto období již nestačilo pro vzrůstající proměny rodiny vysvětlení strukturálního funkcionalismu a začínají se v důsledku změn ve společnosti objevovat různé teorie, které mnohdy čerpají i z minulých dob (Možný, 1999).

4.3.1 Teorie sociální směny

Počátky této teorie položil utilitarismus a pragmatismus na začátku 20. století. Tato teorie již vchází z metodologického individualismu, což pro sociologii rodiny znamená, že i rodina je jen skupina tvořená z individuí, která usilují o svůj prospěch. Neznamená to však, že se individua, tedy členové rodiny straní společnosti, ba naopak jednájí v sociálním kontextu. Základní dvojicí pojmů, se kterými se v souvislosti se sociální směnou budeme setkávat, jsou náklady a výnosy (Možný, 2006).

Při sociální směně vtažené do sociálního kontextu a počítající s výnosy a náklady uvažujeme o směně těchto modalit lásky, statusu, služby, zboží, informace a peněz. Tato teorie se pak sociálnímu kontextu přiblížila odkazem k faktu relativního užítku dvou úrovní srovnávání. Na jedné straně může člověk uvažovat při rozvodu, jak je jeho manželství dobré či špatné vzhledem k ostatním manželstvím anebo může uvažovat v rovině srovnání aktuální situace a situace po změně. Třetí kontakt se sociálním kontextem zprostředkoval pojem spravedlnosti. I při výnosech a nákladech jsme závislí na spolupráci, kde je velmi pravděpodobné, že účastníci směny budou brát v potaz akcent spravedlnosti (Možný, 2006).

4.3.2 Skupina teorií systému a symbolické interakce

Nejdříve se podíváme na teorii systému. Touto teorií se již v padesátých letech začal zabývat antropolog Gregory Bateson, pro kterého rodina znamená: „komunikační systém, který, pokud v jeho vnitřní komunikaci dochází k podvojně vazbě, může vést svého člena k schizofrenickému jednání“ (Možný, 2006, s. 74). „V sedmdesátých letech se systémová teorie rozvinula v teorii rodinných procesů“ (Možný, 2006, s. 74). Rodina je v tomto pojetí chápána jako seberegulační systém, který má svůj cíl a členové rodiny usilují o rozdělení moci, citů a rodina je identifikačním prvkem vnitřních a vnějších vztahů, který bez transakcí s okolním prostředím nemůže existovat, ale zároveň udržuje pevné hranice mezi tím, kdo do rodiny patří a kdo už ne (Možný, 2006).

Dále se na tomto místě vzpomeneme i symbolický interakcionismus. Do sociologie rodiny přinesl pojem strukturně vázané role, která je však stále předpisem vyjednávaného chování. Teorie se zabývá přebíráním rolí, zobecněného druhu, odstupu a vnitrorolového a mezirodového chování. To se ukázalo být plodné především v době 70. a 80. let. Kdy začaly ve větší míře ženy nastupovat do placeného zaměstnání, a tak docházelo ke konfliktu role matky a pracující ženy. V rámci této teorie byly rozpracovány ještě dvě mikroteorie, které zde však již nebudeme zmiňovat (Možný, 2006).

Tady se můžeme malinko poohlédnout do našich krajin. Naše ženy byly již od padesátých let mobilizovány do socialistické ekonomiky, takže trpěly konfliktem výše uvedeného konfliktu rolí, a to především ženy s vyšší kvalifikací (Možný, 2006).

Do skupiny těchto teorií je zahrnována ještě jedna, a to Rodina a sociální konstrukt. Manželství je zde chápáno jako začátek nově vznikající rodiny, která je utvářena z dvou předešlých zvyklostí pocházejících z rodin obou manželů, a tak je vytvořeno nové rodinné chování.

4.3.3 Teorie konfliktu

Tato teorie mohla převzít dominantní postavení po teorii strukturálního funkcionalismu, ale díky neucelenosti, což je základním znakem pro velké teorie, se tak nestalo. Vyházela ze tří složek spojujících se v té době, a to z marxismu, freudismu a feminismu. Základem je pro ni premisa, kterou pronesl Dahrendorf (In Možný, 2006, s. 82): „Kde je společnost, tam je i konflikt. Rodina je jako ostatní sociální instituce, chápána jako systém orientovaný k regulaci konfliktu.“ Pro sociologii rodiny byla tato teorie přínosem pro pochopení, že jaká je rodina, taková je společnost a naopak a tak ukázala propojenost mezi veřejným a soukromým prostorem. Její největší rozmach je datován na přelom 60. a 70. let, kdy její význam postupně ztrácel, ale nikdy nevyhasl (Možný, 2006).

4.3.4 Sociobiologie

Tento směr ovlivňoval sociologické myšlení od přelomu 70. a 80. let. Je to propojení sociologie a přirozeného biologického základu každého jedince, který ovlivňuje, dáme-li to do souvislostí nejprve skupinu lidí okolo sebe a potom i celou společnost (Možný, 2006).

Pro sociologii rodiny je tato teorie prospěšná především svým tvrzením, že: „jednou ze základních schopností uložených v genové výbavě člověka je schopnost naučit se navazovat individualizované sociální vztahy“ (Možný, 2006, s. 88).

4.4 Česká rodina od devadesátých let

Změny rodiny, které mohla postihnout i sociologie rodiny, se týkaly samozřejmě i české společnosti a tím i rodinného života, ty však byly od evropského vývoje opožděny ve svém vývoji asi o čtyřicet let, a propukly znovu s otevřením se české republiky světu. Tato na oko vytvořená přestávka ve vývoji rodiny, která samozřejmě pokračovala i v době socialismu, se projevila i většími rozdíly v tom, co od rodiny očekávají muži a ženy, u nás a v zemích, kde už probíhala emancipace a kde byly ženám postupně otvírány a zpřístupněny významnější pozice jak pracovní, tak politické (Matoušek, 1997).

„V každém novém bytě žena, muž a dítě. Tak to u nás na sídlišti vypadalo v roce 1987. Jako reklama na socialismus“ (Verecký, 2007, s. 6). Teprve po otevření hranic můžeme věnovat rodinnému chování u nás větší pozornost. Proto jsem si taky, jako významný mezník změny postoje k manželství a rodinnému životu, stanovila rok 1989 tedy pád socialismu.

I Matoušek (1997) poukazuje na změnu rodinného chování, které sebou přinesl rok 1989. Tyto změny jsou jasně zaznamenány v údajích demografického chování, které je s rodinným úzce spjato. Po tomto roce začal klesat počet sňatků, rekordně klesla porodnost, zvýšil se průměrný věk při vstupu do prvního manželství, roste počet dětí narozených mimo manželství a jediné co zůstává stabilní je počet rozvodů.

Tento populační vývoj v devadesátých letech tedy zákonitě vedl ke snížení podílu úplných rodin (chápeme manželský pár a děti), snížil se i podíl dvoudětných a vícedětných rodin a ke zvýšení četnosti domácností jednotlivců. Tato skutečnost byla ovlivněna například situací na trhu s byty, ale také novým životním stylem mladé generace, která měla větší přístup ke vzdělání, zvyšování pracovní kariéry a spotřebě volnočasových aktivit (Tuček, 2000).

Uvolnění prostoru pro společenské uplatnění jak mužů, tak i žen způsobilo i problémy uvnitř rodiny, na které nebyl nikdo připraven. Ženy mohly dosáhnout stejné pozice jako muži, což někteří těžce nesli. Muži začínají ve větší míře podnikat, a buď jsou jen minimálně doma, což kompenzují přispíváním většího obnosu peněz do rodinného rozpočtu nebo naopak všechny své peníze vkládají do svého podnikání. Obě tyto situace vyvolávají frustraci uvnitř rodiny. Začíná se zviditelňovat trend dvoukariérového manželství a s tím společně větší problém žen se spletením dvou rolí, tedy rodičovské

a profesní. V neposlední řadě byly i takové rodiny, které nebyly schopny se dané změně společenského systému přizpůsobit a uzavřeli se světu jako nepřátelskému prostředí, což činilo problémy především dětem těchto rodin (Matoušek, 1997).

Současná česká rodina se stále potýká s problémy popsány výše. Stále více se setkáváme s různými modifikacemi párového soužití, ať už jde o kohabitaci, homosexuální soužití či dokonce soužití „na dálku“. Zřejmá tenze se stále prohlubuje v oblasti prolínání kariéry nebo profesního uplatnění a rodičovskou rolí, zejména u žen. Lidé v České republice přidělují tomu mít dítě sice vysokou hodnotu, ale i tak soupeří s možností využití co možná největšího možného počtu příležitostí, které život dnes nabízí, dokud jsou lidi mladí (Sirovátka, Hora, 2008).

Tyto jevy shodně popisuje i Možný (2006) a doplňuje je následujícími významnými událostmi, které se promítají do běhu života současné české rodiny. Výrazný posun můžeme pozorovat v oblasti partnerství bez soužití, kde se na druhé místo dostaly matky s dětmi bydlící u svých rodičů. Přitom není vyloučeno, že žena má partnera, ale z důvodu ekonomické nesoběstačnosti nebo problému s bytovými podmínkami jsou nuceni k tomuto typu rodinného soužití. Tento typ soužití má u nás vzrůstající tendenci. Největší podíl takového uspořádání rodinného života však stále tvoří starší lidé a důchodci, kteří bydlí odděleně, pro případ, kdy by se mohlo stát, že se jejich párový vztah rozpadne.

K obměně došlo i v posloupnosti kroků k založení rodiny. Pro generaci rodičů mladých lidí následovaly kroky takto za sebou. Seznámení, sexuální styk, nesezdané soužití, dítě a sňatek. Dítě tedy bylo apelem pro uzavření manželství. Nesezdané soužití je zde chápáno jako start pro uzavření manželství nikoli jako trvalý stav, který by se neměl změnit (Možný; Možný, Rabušic In Možný, 2006).

Charakter této posloupnosti se změnil. Především se snížila potřeba legitimizovat dítě uzavřením manželství. A na pár, který žije ve společné domácnosti bez svazku manželského, už se nikdo nedívá skrz prsty. Toto soužití je přijímáno jako zkouška párového soužití, kde většina mladých lidí do budoucna počítá s uzavřením sňatku. Tento moment vystihuje změnu v pojetí nesezdaného soužití. Zatímco v předešlé generaci trvalo průměrně rok a bylo považováno za manželství na zkoušku, dnes je pojímáno jako způsob soužití ve stejném smyslu jako je manželství. Tedy existuje souběžně s ním (Možný, 2006).

4.5 Konec rodiny nebo transformace rodinného soužití?

Jestliže dnes hovoříme o možném zániku rodiny, činíme tak především v souvislosti s nárůstem počtu rozvodů a narůstajícím počtem párů, které se rozhodly pro život v kohabitaci, což se ale dá považovat za alternativu rodinného života. Toto téma je i hodně medializované a tím přináší každému z nás možnost vytvořit si na danou problematiku svůj názor. Je třeba však nespoléhat jen na informace zprostředkované, ale podívat se i do nitra problému a poohlédnout se zpět, zda nenajdeme odpověď na to, jestli už jsme se s těmito úvahami v předešlých desetiletích, možná staletích nesetkali a zda tedy jen nedochází ke změně a přizpůsobení rodiny jako instituce a tím i jejího chování podmínkám dnešní společnosti.

Jak jsem se snažila nastínit v předešlém odstavci, konec rodiny není ani v nejmenší míře pro společnost novým tématem. Setkáváme se s ním už od starověku. I když se jedná o totožné téma ve všech časových úsecích, samozřejmě je každá teorie rodiny závislá na typu společenského uspořádání a chápání rodiny. V historickém měřítku se z výčtu těchto teorií dá také usoudit, že spíše jak ke konci rodiny docházelo k její metamorfóze. V následující exkurzi do minulosti jsem jen stručně nastínila významné historické mezníky, které souvisely s tématem konce rodiny.

Mluvílo se o něm již v klasickém Řecku a setkáme se s ním především u Platóna, dále jej rozebírá Tommaso Campanella na přelomu 16. a 17. století. V první polovině 19. století se o rozpadu rodiny zmiňoval Comtův učitel Francois Fourier. I průmyslová revoluce, která sebou přinesla ztrátu opory v náboženské víře, způsobila zhroucení rodinného života alespoň ve zproletarizované mase dělnictva. Konec rodiny jako součást osvobození člověka hlásali Marx a Engels ve svém Komunistickém manifestu z roku 1848. Na ořesu tradičních hodnot a tedy i rodiny jako základní instituce se podepsala i první světová válka. Po revoluci v Rusku začala A. M. Kollonjatová psát o osvobození člověka od rodiny ve „volné lásce“. Podobným slohem psal u nás například S. K. Neuman. A konečně na přelomu 80. a 90. let došlo k transformaci společnosti k individualizaci. U tohoto přelomu se na chvíli zastavíme, jelikož teorie individualizace zasahuje do rodiny a ovlivňuje i dnešní pojetí hovořící o rozpadu rodiny (Možný, 2006).

Postmoderní rodina bývá vysvětlována v těchto charakteristikách podle Shortera. Dochází k hodnotové diskontinuitě mezi rodiči a dětmi, nestabilitě v párovém soužití

a k rozbourávání rodinného hnízda, vyplývající z nové liberalizace žen (Možný, 2006). Tyto charakteristiky splňuje i naše současná rodina.

Tento přechod od moderní rodiny k postmoderní předcházela ještě druhá demografická revoluce, která sebou přinesla v 50. letech vyšší rozvodovost, v 60. letech konec baby boomu, sexuální revoluci a s ní spojený pokles porodnosti, 70. léta se vyznačovala ustálením reprodukce pod úrovní její přirozenosti, rození dětí mimo manželství pak přinesla léta 80 a v 90. letech už začíná tento stav odrážet na snížení ekonomického růstu, vzestupu nezaměstnanosti. Tyto demografické změny jsou důvodem, proč někteří sociologové hovoří o konci rodiny, alespoň ve smyslu jeho dosavadního pojetí.

4.5.1 Úvaha o příčinách krize rodiny

Keller (1992) uvádí, jak současný stav společnosti hodnotí na základě zjišťování veřejného mínění občané. V něm se ukázalo, že většina populace si myslí, že rozpad rodiny je ovlivněn nesrovnatelně snadnějšími možnostmi rozvodu, než tomu bylo dříve. Spolu se snadnějšími rozvody došlo také ke zvolnění morálky. Tyto dva aspekty, především pokles morálky související s ústupem křesťanství, se, podle mého názoru, spolu s narůstajícím očekáváním a vysokými nároky na všechny oblasti života podílejí na rozpadu mnoha rodin.

V tomto smyslu Možný (2006) vyjádřil myšlenku, že společnost hodně přejímá negativní zprávy o rozpadu rodiny z médií a berou tento stav za své. Přitom v tomto duchu potom o sobě pochybují a myslí si, že nemohou založit fungující rodinu.

Keller (1992), ale také upozorňuje na to, že se příliš často naše společnost soustřeďuje na problémy uvnitř rodiny, a tedy předpokládá, že problémy vycházejí z rodiny samotné, ale právě tady bychom se měli zamyslet nad tím, jak rodinu ovlivňují vnější síly. Tedy stát, který v mnoha případech stále cituje nám všem známý výrok, rodina základ státu. Když se podíváme v historii o desítky let zpátky, zjistíme, že rodina si musela vystačit v ekonomických záležitostech, v oblasti péče o své členy, v ochraně sebe i svého majetku, v řešení sporů uvnitř rodiny, byla jednotkou daňovou. To vše dnes stát rodině odňal založením veřejných institucí, které přebraly tyto starosti rodiny. Ty však podle Kellera (1992) rodinu stmelovaly, a tak s každým dalším ulehčením v některé oblasti rodinného života nebo odnětím nějaké funkce se rodina bude stávat křehčí, protože bude tím víc zbytečná. Významnou funkcí, kterou rodina ještě doposud neztratila je péče rodičů o děti.

Tato myšlenka se zakládá na racionální potřebnosti rodiny. Současná rodina je však, dle mého názoru, spíše již i s ohledem na výše popsané skutečnosti, založena na emocionálních vazbách, které se však hůře udržují. Tato tvrzení ukazují také na rozpad rodiny, ale i tak v sobě skrývají onu myšlenku proměny podoby rodiny od zajišťování základních potřeb pro přežití, k rodině zabezpečující především zázemí, jistotu a oporu.

Keller (2005) považuje za náznak krize hlavně to, že se vytrácí nadindividuální závaznost a rodina se stává průchozím prostorem, kde se její složení stále častěji mění. Tato flexibilita rodiny je projevem jak individualizovaného životního stylu, ale také vychází ze strategií reagujících na flexibilitu trhu. Butterwegge (In Keller, 2005) vidí problém i u stabilních rodin, kde je tradiční rozdělení rolí, které přicházejí do konfrontace s požadavky profesní flexibility.

4.5.2 Krize, rozpad nebo proměna?

Současná společnost jak vědeckou, tak laickou můžeme rozdělit do dvou táborů. Jedna skupina zastává názor, že se rodina v souvislosti s výše popsanými změnami ocitá v krizi. Míjí, že bychom měli obnovit mravní základ rodinného života a vrátit se k tradiční rodině, která bude pevnější a stabilnější, než současná složitá spleť vztahů. Druhá skupina se od tohoto pojetí distancuje a tvrdí, že rodina se nehroutí, ale nabývá jiných podob. Podporuje pluralitu soužití a tvrdí, že není možné každému předložit stejný model rodinného soužití (Giddens, 1999).

Giddens (1999) se k těmto postojům vyjadřuje ve smyslu kritiky obou pohledů na věc. S tímto názorem se ztotožňuji. Není možné se vrátit k tradiční rodině, protože jsou pro rodinu nastoleny dnešní společností naprosto jiné podmínky, ale na druhou stranu bychom ve své neskonale toleranci vůči všemu neměli zapomínat na rodinu jako na pevný vztah, podporující systém, který by měl, jak se i u svatebního obřadu říká, zůstat a zajistit členům podporu v dobách dobrých i zlých.

Podklad pro vyslovení se o krizi rodiny může být podložen například i tímto citátem, který se věnuje oblastí, kterou nejvíce trápí české rodiny, a to uspořádáním role rodičovské a profesní: „Učinit rozhodnutí a obětovat se pro rodičovství jakožto profesi, nebo rodičovství a profesi vyvážit, je stále více hrdinským činem. V mnoha případech je to čin vzpoury. Současné hodnoty ženou lidi pryč od jejich rodiny a pryč od přípravy nové generace na obydlení této planety. Dospělí se musí řídit vnitřním přesvědčením, aby dokázali plout

proti proudu současných hodnot“ (West In Lacinová, 2002, s. 154). Lacinová (2002) se přiklání v souvislosti s proměnami dnešní rodiny spíše k názoru, že v oblasti rodiny dochází k její transformaci a hledání nových funkčních modelů soužití.

K názoru, že rodina prochází spíše hlubokou změnou, možná ze současného pohledu vypadající jako krize, se přidává i Montoussé, Renouard (2005), když říkají, že rodina je hlavně socializačním prvkem a tuto funkci neztratí. Současná krize, která je viděna v dnešní podobě rodiny, je způsobena vstupem žen na trh a liberalizací mravů. Tento postřeh je velmi důležitý, a myslím si, že se společnost modifikuje. My se přizpůsobujeme a hledáme vhodné formy soužití pro další vývoj tak, aby byl funkční pro budoucí generace.

Ve spojitosti s tímto pojetím současného stavu rodiny je zřejmé, že je důležité posilovat v lidech spíše pozitivní hodnoty důležité pro rodinu. Potom již záleží na každém z nás, jak se my samy budeme k rodinným otázkám stavět. Jestli dojde k rozpadu rodiny, což nepředpokládám, to se dozvíme až v průběhu vývoje dalších generací.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI

Rodina je dnes velmi frekventovaným tématem různých článků, časopisů, knih a vědeckých konferencí nebo slouží jako prostředek či podnětné téma k rozhovoru mezi přáteli, příbuznými i generacemi, které řeší posun v chápání tradičních postojů k této instituci. I mě se toto téma osobně dotklo, a to jak z pohledu člověka studující obor, který se zabývá otázkami úzce spjatými s rodinou a jejím prostředím, tak člověkem ve vývojové fázi, který v nejbližší budoucnosti bude zakládat svou novou rodinu a opouštět, do jisté míry, tu prokreační.

Všude kolem sebe, hlavně z médií, ale i z řad některých odborníků můžeme slyšet, jak se mění tradiční pojetí rodiny a v tom horším případě, že jsme se dostali do fáze naprosté rodinné krize. Proto jsem si toto téma vybrala, abych se s tímto jevem blíže seznámila a pokusila se uvést pomocí výzkumu oblastí rodinného soužití, jak se rodina mění v jejich reálném fungování a jestli je opravdu v krizi. Krize rodiny je však ještě velmi široké téma, jelikož rodina jako instituce, jak jsem již psala v teoretické části, vytváří velmi spletitý systémem. Proto jsem po prostudování základních informací o rodině a manželství vyšla z podkladů, které mi poskytly definice o rodině a manželství, tedy, že je to spojení dvou lidí sňatkem, mezi kterými je sexuální, potažmo intimní vztah, který společnost tímto akceptuje, kteří tak vytváří ekonomickou jednotku a kteří mají za úkol vychovávat děti. Stejně, tak jsem si všimla toho, že Možný uvádí, že se rodina mění právě ve svých zásadních funkcích a oblastech rodinného soužití. Proto jsem se při výběru tohoto tématu a tedy i výzkumu držela těchto tvrzení a pokusila jsem se zjistit, zda se změnil postoj k těmto oblastem v průběhu tří generací.

Při prvotním seznámení se s literaturou, která se věnuje tématu rodiny, a manželství jsem zjistila, že téměř všechny se zabývají onou krizí, změnami, ale především v souvislosti se změnou demografického chování obyvatelstva a změnou společenského systému. Proto jsem se pokusila o nový vhled do rodiny a jejich každodenního života. Kdy jsem zjišťovala, jak se postoje k jednotlivým oblastem mění. Samozřejmě nemůžu nepracovat i se zmiňovanými změnami demografického chování a změnou společenského uspořádání, tyto složky se objevují a prolínají v celé mé práci.

5.1 Popis výzkumného problému

Výzkumný problém mého výzkumu zní: Jak se změnilo postoje k manželství a rodinnému soužití v průběhu tří generací.

5.2 Druh výzkumu

Při výzkumu jsem se chtěla zaměřit na podrobné výpovědi respondentů na téma rodina a manželství ve všech jeho souvislostech, a to v průběhu určité časové osy, kterou mi zajistí pohledy tří generací. Z tohoto důvodu jsem si zvolila kvalitativní výzkum, který mi umožní podívat se na tuto problematiku z více úhlů a samotným způsobem provedení také zaručí autenticitu projevu respondentů.

Tento druh výzkumu jsem si zvolila i proto, že téma se může rozrůst nebo modifikovat, což jsem zohlednila i v plánovaném rozhovoru v jeho části pro volné vyjádření respondentů.

Výběrem tohoto druhu výzkumu jsem zároveň sledovala záměr, získat co nejvíce informací a především u starších lidí se mi potvrdila správnost mé volby, protože jejich výpovědi byly květnatější a vycházely z prožitých zkušeností, což se projevilo i v obsáhlosti odpovědí. Na druhé straně bylo potřeba s touto věkovou skupinou více objasňovat, co se pod otázkou skrývá.

5.3 Výzkumný vzorek

Při výběru výzkumného vzorku jsem se zaměřila na 3generační rodinu. Kritériem bylo, aby v první a druhé generaci respondenti představovali manželské páry, které uzavřeli jenom jedenkrát za život svazek manželský, tedy žijí po celou dobu s jedním životním partnerem. U třetí generace jsem jako kritérium výběru stanovila to, že nejsou ještě manželé, ale alespoň dva roky spolu vytváří partnerský vztah. Toto kritérium jsem nastavila tímto způsobem z toho důvodu, že jsem tak mohla zjistit, zda se vůbec chtějí ženit či vdávat anebo žít jen v kohabitaci. Tento časový úsek zajišťuje to, že už dokáží na svůj vztah nahlížet alespoň trochu kriticky.

Výzkumný vzorek jsem tedy vybírala záměrně a tvořilo ho celkem dvanáct osob, tedy dvě rodiny po třech generacích, kdy každou generaci zastupoval plný pár, tedy žena a muž. Při výběru posloupnosti generací jsem postupovala matrilineárně.

Co jsem původně neurčovala jako kritérium výběru, ale podařilo se mi toho při výzkumu dosáhnout, bylo, že každá rodina v celé své linii byla jedna nevěřící a druhá věřící, což je taky důležitý aspekt, který ovlivňuje postoje k těmto hodnotám.

Každá z poloviny respondentů tedy tvořila jednu rodinnou linii, kde jsem předpokládala, že tradice a hodnoty těchto dvou institucí budou přetrvávat, ale může se změnit jejich postoj k nim. Proto jsem ani nevolila respondenty rozvedené apod., protože bych tak dostala další rozměr, který by již neumožňoval srovnání postojů lidí, kteří jsou vedeni k tomu, že rodina je významnou součástí života člověka ve společnosti.

5.4 Výzkumná metoda

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor, který jsem natáčela na magnetofonový pásek, tedy rozhovor byl uložen jako auditivní záznam. Před samotným prováděním rozhovorů jsem respondenty seznámila s tématem mé bakalářské práce, s výzkumným záměrem a oblastmi, kterých se rozhovor bude týkat. Nedílnou součástí bylo také poučení respondentů o tom, že nahrávka slouží pouze jako podklad pro praktickou část této práce, že nikde nebudu uveřejňovat znění nahrávek, a že bude zachována jejich anonymita.

Při samotném průběhu rozhovoru jsem se snažila uplatňovat techniku aktivního naslouchání a tedy i shrnovat jejich odpovědi a tak se ujišťovat, zda jsem správně porozuměla tomu, co mi chtěli sdělit.

Na závěr jsem všem poděkovala a dala ještě prostor pro jejich vlastní vyjádření s pobídnutím toho, jestli mi chybělo něco důležitého, co by chtěli doplnit.

Rozhovor byl koncipován tak, abych pomocí něj podnítila respondenty k vyprávění o jednotlivých oblastech rodinného života a názorů na manželství a rodinu jako instituci. Hlavními okruhy byly:

- Sociodemografické údaje (pohlaví, věk, vzdělání, náboženství, zaměstnání, apod.)
- Obecné postoje k manželství a rodinnému soužití (postoje k těmto hodnotám)
- Rodinné hospodaření (*sociálně-ekonomická funkce*)
- Trávení volného času (*funkce poskytování relaxace a vyplnění volného času*)
- Výchova dětí (*funkci ochranné, zaopatřovací, pečovatelské, socializační, výchovná*)

- Sexuální soužití
- Prostor pro dodatky respondentů

Více viz příloha PI a PII.

5.5 Způsob zpracování dat

Při zpracovávání dat jsem postupovala v několika navazujících i vzájemně se prolínajících krocích:

- Transkripce dat:

Data, která jsem získala v průběhu provádění rozhovorů pomocí připravené struktury otázek, jsem fixovala na audiozáznam. Prostřednictvím tohoto záznamu jsem mohla získat informace v celé jejich šíři, kontextu a autentičnosti výpovědí respondentů. Mohla jsem díky této nahrávce zanést na papír také některé projevy neverbální povahy, jako je například přemýšlení a vyjádření některých pocitů. Dalším krokem ve zpracování dat bylo převedení dat z netextové podoby do textové podoby, tedy přenesení dat z audiozáznamu na papír. Provedla jsem tedy transkripci dat. Teprve v této fázi jsem byla připravena efektivně data začít analyzovat.

- Analýza dat:

V souladu s prostudováním literatury o kvalitativním výzkumu jsem zvolila dle Švaříčka, Šed'ové a kol. (2007) pro analýzu dat otevřené kódování. Které jmenovaní autoři pokládají za univerzální metodu, která tedy nemusí být pouze součástí zakotvené teorie a je tedy všeobecně považováno za vstup do analytické části zpracování výzkumu. Nejprve jsem utvářela z daných odpovědí na připravené otázky kódy (in vivo). Ty jsem poté srovnávala v dané generaci, do které respondenti patří. V případě, že se mi nepodařilo najít v dané generaci na konkrétní otázku (tématický celek) společný jmenovatel pro vytvoření univerzálního kódu (viz tématický celek „Obecné postoje k manželství a rodinnému soužití“, otázka č. 2, náležející do třetí generace), postupovala jsem dále pouze již srovnáváním mezi generacemi a hledáním podstatných rozdílů, což je kruciólní činitel, který představuje můj vytyčený cíl bakalářské práce.

Po vytvoření kódu pro dané generace jsem následně tyto kódy ještě srovnávala napříč generacemi. Využila jsem tedy metodu kontrastů a srovnávání.

- Vynesení odpovídajícího závěru

Z takto rozpracovaného textu na kódy jsem vytvářela kostru analytického příběhu, který sloužil jako podklad pro výstup z výzkumu a vynesení odpovědných závěrů odpovídajících zvolenému výzkumnému problému.

Tabulky, které jsem z daných kódů vytvořila, jsem konzultovala s respondenty, čímž jsem zvýšila validitu výzkumu.

5.6 Vlastní zpracování a interpretace analyzovaných dat

Pro přehlednost jsem zvolila zpracování do tabulek vždy v rozsahu jednoho okruhu polostrukturovaného rozhovoru.

5.6.1 Sociodemografické údaje

Na počátku rozhovoru jsem nejprve zjišťovala sociodemografické údaje, které jsou podstatné pro determinaci postojů k manželství a rodině.

Tabulka 1: Sociodemografické údaje první generace

<i>ZNĚNÍ OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Věk</i>	80 let	72 let	75 let	70 let	70-80 let
<i>Náboženství</i>	Katolík	Původně katolík, dnes nevěřící	Katolička	Ateistka	-
<i>Zaměstnání</i>	Zemědělec	Letecký technik, administrativní pracovník IT, nyní externista na VUT	Dělnice (textilní, potravinářský průmysl), invalidní důchodce	Učitelka 1. stupně ZŠ	-
<i>Vzdělání</i>	ZŠ	VŠ-strojní	ZŠ	SŠP;	-

		inženýrství		nástavba pro učitelství 1. stupně	
<i>Datum svatby</i>	9.10. 1954	23.3. 1960	9.10. 1954	23.3. 1960	-
<i>Datum narození prvního dítěte</i>	21.7. 1955	17.5. 1961	21.7. 1955	17.5. 1961	-
<i>Počet dětí</i>	3	2	3	2	-
<i>Věk ženy při narození prvního dítěte</i>	21 let	23 let	21 let	23 let	Věk do 25 let

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Komentář k tabulce 1:

Na základě údajů o věku a datu svatby lze vypočítat věk, ve kterém dané páry vstupovaly do svazku manželského. U mužů tento věk činil, u muže X 25 let a u muže Y 23 let, u žen to bylo shodně ve 20 letech. Dítě bylo v obou případech počato až v manželství. A to do věkové hranice 25 let ženy. Oba páry také dodržely tradiční vzorec rodiny alespoň za dva dospělé členy, dvě děti.

Tabulka 2: Sociodemografické údaje druhé generace

<i>ZNĚNÍ OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Věk</i>	54 let	53 let	52 let	48 let	45-55 let
<i>Náboženství</i>	Katolík	Ateista	Katolička	Ateistka	-
<i>Zaměstnání</i>	Zedník	Technik	Účetní	Referentka v obchodu Aerotechnik	-

<i>Vzdělání</i>	SOU	VŠ-strojní	SŠE	Gymnázium; nástavba- cestovní ruch	-
<i>Datum svatby</i>	1.9. 1979	27.4. 1984	1.9. 1979	27.4. 1984	-
<i>Datum narození prvního dítěte</i>	5.10. 1980	17.9. 1984	5.10. 1980	17.9. 1984	-
<i>Počet dětí</i>	2	2	2	2	Stejný počet dětí
<i>Věk ženy při narození prvního dítěte</i>	23 let	24 let	23 let	24 let	Věk do 25 let

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Komentář k tabulce 2:

V této generaci muži vstupovali do manželství, muž X ve 24 letech a muž Y ve 28. U žen pak věk při vstupu do manželství byl u ženy X 22 let a u ženy Y 24 let. Děti byly stejně jako u starší generace počaty až v manželství, a opět do věku 25 let ženy. Byl dodržen také model rodiny „dva za dva“.

Tabulka 3: Sociodemografické údaje třetí generace

<i>ZNĚNÍ OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Věk</i>	27 let	26 let	22 let	22 let	20-30 let
<i>Náboženství</i>	Katolík	Ateista	Katolička	Ateistka	-
<i>Zaměstnání</i>	Konstruktér , podaná příhláška na	Projektový manažer	Studentka VŠ	Studentka VŠ	-

	VŠ				
<i>Vzdělání</i>	SPŠ	VŠE	SŠP	SZŠ	-
<i>Plánovaný rok vstupu do manželství</i>	Odkládání	Odkládání	Odkládání	Odkládání	Odkládání z důvodu komplexního zajištění
<i>Plánovaný počet dětí</i>	2	2	2-3	2	Průměrně dvě

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Komentář k tabulce 3:

Na základě úrovně vzdělání a současného studia dívek, lze usuzovat, že se bude jednat o dvoukariérové partnerství, které ovlivňuje další zjištěný jev, a to odkládání manželství a v souvislosti s tím i rodičovství. A to především z důvodu hmotného zabezpečení. Tento jev jsem vysledovala v průřezu všech respondentů v rámci této generace.

Shrnutí a mezigenerační srovnání:

Můžeme sledovat od první ke třetí generaci vzrůstající tendenci u věku při vstupu do manželství jak u žen, tak u mužů. U třetí generace je předpoklad uzavření manželství ještě ve vyšším věku než u generace jejich rodičů. Stejně tak se pravděpodobně v souvislosti s tím zvýší i věk ženy při narození prvního dítěte. Co však zůstává napříč generacemi zachováno, je modelové uspořádání rodiny „dva rodiče, dvě děti“, i když u třetí generace je to zatím jen předpoklad.

5.6.2 Obecné postoje k manželství a rodinnému soužití

Průvodními otázkami v tomto okruhu rozhovoru byly:

- 1) Co pro vás znamená rodina? Co si představujete pod pojmem rodina?
- 2) Které osoby byste zařadili do vaší rodiny?
- 3) Co pro vás znamená instituce manželství? Jak si vysvětlujete tento pojem?

- 4a) Je manželství zastaralá instituce?
- 4b) Je pro vás osobně manželství zastaralá instituce?
- 5) Co dle vašeho názoru udržuje trvalost manželství?
- 6a) Jaké výhody a 6b) nevýhody vyplývají z uzavření svazku manželského?
- 7) Jaké funkce podle vás má splňovat rodina? Co může rodina přinést člověku jako jedinci?

Tabulka 4: Obecné postoje k manželství a rodinnému soužití z pohledu první generace

<i>OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Otázka č. 1</i>	Všechno, naplnění života, radost, jistota	Nejmenší jednotka, která plní závažné úkoly	Jistota, spolehnutí radost	Bezpečí, přístav, kam se člověk může vrátit	Ochranné prostředí, náplň života
<i>Otázka č. 2</i>	Širší rodina	Širší rodina s posunem typů vztahů	Širší rodina	Prokreační rodina, popřípadě prarodiče	Spíš širší rodina
<i>Otázka č. 3</i>	Základ pro rodinu, finanční jistota	Závažná instituce, zákonitě předcházející vzniku rodiny, zeď, o kterou se dá opřít	Společný život	Vzájemná pomoc, bez manželství nefunguje rodina	Start rodiny

Otázka č. 4a	Ne, záleží na vztahu, nikoli na době	Ne, má své opodstatnění, příklad pro děti	Ne, nezáleží na době, ale na vztahu	Neměla by být	Ne
Otázka č. 4b	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Otázka č. 5	Spolupráce, dohoda	Tolerance, dohoda, shoda, soulad povahových rysů	Soulad povah, tolerance, ctít se navzájem, umět si odpouštět	Porozumění, láska, ústupky	Komunikace, tolerance
Otázka č. 6a	Rozdělení starostí na dva lidi, dva více zvládnou	Zákonný rámec vztahu, větší pouto	Pevnost svazku	Pevnost svazku, odpovědnost, musí tvořit kompromisy	Jasná hranice vztahu
Otázka č. 6b	Nemá	Asi budou, ale ne pro něj	Nemá	Pro ni osobně žádné	Nevýhody nejsou
Otázka č. 7	Finanční jistota, spolupráce na rodinných věcech	Zázemí, domov, známé prostředí s ustáleným způsobem chování, životní jistota	Výchova a zajištění všech členů	Životní podmínky, výchova	Ženy: výchova, Muži: finanční zajištění, společné: zázemí (domov)

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Komentář k tabulce 4:

Ad otázka č. 1: Rodina je vnímána jako útočiště, pro své členy, která jim zajišťuje základní potřeby pro život. Zároveň je náplní života člověka, život v ní přináší radost.

Ad otázka č. 2: Rodina je chápána spíše ve formě širší, a to i v důsledku založení rodin jejich dětmi.

Ad otázka č. 3: Shodně respondenti vnímají manželství jako rituál předcházející rodině jako instituci. Řekla bych jako dvě těsně spjaté věci, společné soužití a zed', o kterou se rodina může opřít. V jednom případě se objevila zmínka o tom, že manželství je finanční jistota.

Ad otázka č. 4a: Respondenti se v podstatě shodují na tom, že manželství se nedá označit za zastaralou instituci, protože nezáleží na době, kdy jej uzavírají, ale na vztahu mezi partnery a jejich přístupu k věci. Manželství má tedy pořád místo ve společnosti.

Ad otázka č. 5: Manželství utužuje především efektivní a kvalitní komunikace, na které všechno stojí. Dále je potřeba tolerance, schopnost odpouštět, brát člověka takového jaký je i s jeho chybami.

Ad otázka č. 6a: Výhodou manželství z pohledu této generace je především jasně definovaná hranice vztahu, která nedovoluje partnerům jen tak sbalit kufry a odejít.

Ad otázka č. 6b: Nevýhody manželství nedokázal vyvodit ani jeden z respondentů této generace, a to z důvodu, že sami osobně žádné nevýhody v manželství neshledávají jako významné.

Ad otázka č. 7: Hlavním úkolem rodiny dle této generace je především výchova dětí a zabezpečení životních podmínek, v čemž lze spatřit jak finanční zabezpečení, tak emocionálně zdravé prostředí pro vývoj každého člena.

Tabulka 5: Obecné postoje k manželství a rodinnému soužití z pohledu druhé generace

<i>OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Otázka č. 1</i>	Všechno	Manželka a děti, bezpečí, podpůrné prostředí	Všechno, bez ní je život prázdný	Soudržnost lidí v jedné bytové jednotce, podpůrné prostředí, rozptýlení, starost, akceptace členů, takové jací jsou	-
<i>Otázka č. 2</i>	Širší rodina	Širší rodina	Širší rodina	Širší rodina	Širší rodina
<i>Otázka č. 3</i>	Start rodiny, odpovědnost	Start rodiny, začátek pro fungování rodiny	Společné soužití se společnými zájmy	Odpovědnost oficiálnost soužití	Start rodiny, odpovědnost
<i>Otázka č. 4a</i>	Určitě ne	Má pořad svůj smysl	Individualismus versus člověk potřebuje s někým být	Smysl jako záruka pevného vztahu, bezpečí	Není zastaralá instituce
<i>Otázka č. 4b</i>	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
<i>Otázka č. 5</i>	Starost o rodinu a její zabezpečení	Tolerance, kompromis	Spolupráce, pomoc, schopnost	Věrnost, spolehlivost, vzájemná	-

			odpouštění, kompromis	důvěra	
Otázka č. 6a	Pevnost vztahu	Je to přístav, kam se člověk může vrátit	Na všechno jsou dva, opora	Ekonomické	-
Otázka č. 6b	Nízká podpora ze strany státu	Ztráta svobody rozhodování jako jednotlivce	Nemá	Možná nepříjemnost v podobě rozvodu – veřejné praní špinavého prádla	-
Otázka č. 7	Zabezpečení další generace	Zázemí, výchova dětí	Výchovnou, rodina jako příklad pro děti	Hlavně připravit potomky na život, starost o rodiče	Výchova dětí

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Komentář k tabulce 5:

Ad otázka č. 1: Rodina znamená pro tuto generaci v linii X všechno ve smyslu naplnění života, v linii Y je zaměřena konkrétněji na soudržnost, známé prostředí, které poskytuje jeho členu bezpečí.

Ad otázka č. 3: Manželství je vnímáno stejně jako u předešlé generace jako regulérní začátek vzniku rodiny. A v manželství vidí zodpovědnost vůči té rodině.

Ad otázka č. 4a: I když respondenti odpovídali v malých rozdílových nuancích, v podstatě lze říci, že manželství nepovažují ve společnosti za zbytečné. Jenom žena X rozmýšlela nad ambivalencí individuálního žití a soužití v rodině, kde usoudila, že ona by tak žít nemohla, proto i její odpověď zařadím do kategorie souhlasu s ostatními.

Ad otázka č. 5: U této otázky se odpovědi dost lišily, proto jsem pro ni nevytvořila vlastní kód. Na jedné straně může manželství utužovat komunikace a vztah partnerů, na druhé straně je to společná starost o zajištění rodiny.

Ad otázka č. 7: Rodina především dbá o zajištění nové generace, kterou má za úkol připravit na život. Tady můžeme již sledovat i dnešní trend, kdy rodina pomalu ztrácí na významu z hlediska plnění jiných funkcí jako je finanční zabezpečení apod.

Tabulka 6: obecné postoje k manželství a rodinnému soužití z pohledu třetí generace

<i>OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Otázka č. 1</i>	Zázemí, jistota	Důvěra, klid, atmosféra	Základ a smysl života	Zázemí	Ochranné prostředí
<i>Otázka č. 2</i>	Širší rodina	Prokreační rodina a babička	Prokreační i širší rodina	Přechod od významnosti primární rodiny k založení vlastní rodiny	-
<i>Otázka č. 2a</i>	Přímo ne	Ne	Ano	Oficiálně ne, citově ano	-
<i>Otázka č. 3</i>	Nepoznaná věc	Nepoznaná věc	Spojení, víc patří k sobě	Finanční a emoční stabilita, prostředí pro výchovu dětí	-
<i>Otázka č. 4a</i>	Modifikace významu k formálnosti	Bič na lidi, závazek soužití v dobrém i ve zlém	Jak pro koho	Modifikace významu, nejsou děti, nepotřebují manželství	-
<i>Otázka č. 4b</i>	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
<i>Otázka č.</i>	Důvěra,	Dítě, důvěra,	Komunikace	Tolerance,	Komunikace

5	kompromis, konstruktivní hádky	charaktery lidí		společné zájmy, nezavádět příčina ke zbytečným hádkám	
<i>Otázka č. 6a</i>	Právní, sociální výhody, zájem pro rodinu, spolehnutí	Nemá	Jasně hranice rodiny	Finanční zabezpečení, zájem	-
<i>Otázka č. 6b</i>	Závazek být jenom s jednou ženou	Nemá	Rozvod	Ztráta svobody, někdy i vztah udržovaný pouze z důvodu uzavření manželství z důvodu obav z rozvodu	-
<i>Otázka č. 7</i>	Zájem, spolehnutí	Zájem, materiální zabezpečení	Výchovnou, vzdělávací, sociální	Partnerská, rodičovská, ekonomická, sociální, zdravotní, volnočasová, pomoc v oblasti emocí	-

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Komentář k tabulce 6:

Ad otázka č. 2: V oblasti vnímání kdo patří do rodiny, se respondenti ve svých názorech různili. Na jedné straně ji vidí v širší rodině, jeden z respondentů zařazuje pod rodinu svou prokreční rodinu a babičku, a jedna z respondentek pokládá za rodinu prokreční s tím, že význam její stávající primární rodiny bude přesunut na rodinu, kterou ona sama bude zakládat.

Ad otázka č. 2a: Otázku druhou jsem doplnila u této generace ještě doplňujícím aspektem, a to zda svého partnera řadí do rodiny. Odpovědi byly různorodé, jak lze vyčíst z tabulky.

Ad otázka č. 4: Mladá generace manželství také nevidí jako zastaralou instituci, nicméně už v něm nevidí funkce, které mělo dřív. Je z jednoho hlediska pouze formálností vztahu.

Ad otázka č. 5: Manželství je podle názorů této generace třeba utužovat hlavně kvalitní komunikací, muž Y vidí upevnění vztahu i na základě narození dítěte.

Shrnutí a mezigenerační srovnání:

Rodina je vnímána napříč generacemi jako jistota a zázemí. Prostředí, pro jejího člena známé, kde ví, co může očekávat. Mezi generacemi jsem nenašla žádný významný rozdíl v pojetí významu rodiny, spíš jenom menší rozdíly v popisu, které v podstatě znamenaly totéž. V druhé a třetí generaci do rodiny respondenti povětšinou řadí i širší rodinu, kdežto u třetí generace můžeme sledovat, až na jednu výjimku posun spíš k zaměření na užší rodinu, tedy rodiče a děti. Manželství je chápáno z pohledu první generace především jako opravdový start rodiny, moment jejího vzniku. Druhá generace se s tímto pojednáním shoduje a vidí v něm přijetí odpovědnosti za vztah s jasně určenými hranicemi. Třetí generace mužů se vyjádřila o manželství jako o nepoznané věci, a tak neuměli vysvětlit, co pro ně znamená. V tom jestli je manželství zastaralá instituce nebo ne z osobního hlediska si neodporoval ani jeden respondent, kdy se všichni shodli na tom, že zastaralé není. Pro první a druhou generaci potom platí, že vidí v manželství pořád jeho smysl pro rodinu, kdežto u třetí už se objevují pochybnosti o jeho funkci a připouští úvahu o jeho smyslu. O tom, jak takové manželství udržet a utužovat se všichni shodují, že důležitá je komunikace. V druhé generaci se objevila odpověď, že manželství může utužovat starost o rodinu. Což si myslím, je důležitý aspekt udržující manžele pohromadě. Výhody a nevýhody plynoucí z uzavření svazku jsou pro každou generaci mírně odlišné. V první generaci je podstatné především to, že nevyvozují žádné nevýhody plynoucí z manželství a neuznávanější výhodou tvoří fakt, že manželství jasně definuje rodinu. V druhé generaci výhodou vidí v tom, že manželství pro ženu Y je ekonomickou podporou, pro ženu X rozdělení problému mezi dva lidi, pro muže Y přístavem, kam se může vrátit a pro muže X je to určitá jistota a upevnění vztahu. Na rozdíl od první generace, druhá generace našla i nevýhody, a to rozvod, který, dle mého názoru, první generace vůbec nebrala v úvahu.

Dále jako nevýhoda je považována ztráta svobody v rozhodování a nízká podpora ze strany státu ve smyslu větší podpory nesezdaných párů. V podstatě žádné jiné nevýhody a výhody třetí generace již nenašla. Na otázku co rodina může poskytnout jedinci jako členu rodiny, se odpovědi v mnohém shodovaly s pojetím nebo vysvětlením rodiny. První generace vyzdvihla výchovu, finanční zajištění, jistotu a spolupráci. Druhá generace hlavně výchovu a přípravu dětí na život. A v třetí generaci se objevuje stejně jako u první výchova a zázemí, u jedné z respondentek se objevila i finanční stabilita.

5.6.3 Ekonomicko-sociální chování partnerů/manželů ve společném soužití

Průvodními otázkami této části rozhovoru byly následující otázky:

- 1) Kdo hospodaří s penězi rodiny? Kdo drží rodinnou kasu?
- 2) Jaká forma hospodaření s penězi je pro vás přijatelnější? Předem na to co potřebuji našetřit a potom si to koupit nebo první koupit a potom splácet?
- 3a) Na co byste si rozhodně nepůjčili a na co 3b) ano?
- 4b) Vytvářel stát podmínky pro vznik a fungování rodiny v době, kdy jste vstupovali do manželství? Podporoval rodiny s dětmi, podporoval vznik manželství? 4a) Můžete to srovnat s nynějším stavem a vymezit kladné a záporné stránky dnešního stavu?

Tabulka 7: Ekonomicko-sociální chování partnerů/manželů ve společném soužití z pohledu první generace

<i>OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Otázka č. 1</i>	Společné, hospodaření na dohodě	Společné, správce žena, velká investice, konzultace	Společné, žena ve správě, investice po dohodě	Já, ale peníze jsou naše, ne moje	Moje a naše peníze, správce žena
<i>Otázka č. 2</i>	Půjčka je starost	Našetřit, půjčky ohrožují rodinu	Za hotové	Našetřit	Preference platby v hotovosti

Otázka č. 3a	Na nic	Dovolená, vánoční dárky	Velké ne, to je nejistota	Dovolenou, dneska už asi na nic	Zbytečné věci
Otázka č. 3b	Na nic, mám barák	Jednorázové větší výdaje – dům, auto	Malé, které se dají rychle splatit	Dřív na vybavení bytu	-
Otázka č. 4a	Jo, když chtějí rozvod, tak to stát neovlivní	Zbytečné zásahy do výchovy, nedělá maximum pro mladé rodiny	Vždycky, někdo má a někdo ne	To je vždycky těžké, proto je důležitá úplná rodina	Podpora státu není určující, pro mladé rodiny nedělá maximum
Otázka č. 4b	Tehdy to bylo velice těžké	Mladé rodiny jsou vždycky bity	My jsme nedostali nic, teď v této oblasti je lépe	Vždy těžké, dnes velké nároky ze strany mladých lidí	-

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Tabulka 8: Ekonomicko-sociální chování partnerů/manželů ve společném soužití z pohledu druhé generace

OTÁZKY	MUŽ X	MUŽ Y	ŽENA X	ŽENA Y	SPOLEČNÝ KÓD
Otázka č. 1	Muž vydělává, žena spravuje, investice po domluvě	Společný fond a svoje peníze	Společné, hospodaří se dle domluvy	Společné peníze, svoje peníze a funguje domluva, za co se utratí společné peníze	X: společné peníze, domluva, Y: moje a naše peníze, domluva
Otázka č. 2	Žádné dluhy	Dřív našetřit, nyní je	Šetřit	Není v zásadě proti půjčkám,	X: hotovost,

		schopen si půjčit, ale na rozumné věci		ale záleží na využití	Y: preference hotovosti, úvaha půjčka
Otázka č. 3a	Věci, které nejsou nutné k přežití	Dovolená, věci bez, kterých se obejdu	Dovolená, nemám na to, nemůžu nikam jet	Televize, boty	Zbytečné věci
Otázka č. 3b	Na zabezpečení rodiny - bydlení	Byt, auto	Auto, věc, na kterou předpokládám, že si nemůžu ušetřit	Byt, auto	Věci pro životní zabezpečení
Otázka č. 4a	Rozhodně ne	Moc ne	Jo, má zájem o to, aby se rodily děti	Nedělá max, co by mohl dělat, hlavně v oblasti podpory mladých maminek	Muži: Ne
Otázka č. 4b	Ano, dřív byly větší jistoty	Dřív to bylo horší	Takové výhody nebyly, nelze moc srovnávat, jiná hodnota peněz	Dřív to bylo horší, dnes si ženy mohou vybrat, zda jít pracovat či ne	-

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Tabulka 9: Ekonomicko-sociální chování partnerů/manželů ve společném soužití z pohledu třetí generace

<i>OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Otázka č. 1</i>	Kdo tomu víc rozumí, společná kasa plus svoje kapesné	Společný fond a kapesné, rodina v tísní=jeden účet	Oba a jeden by byl správce, já, společné peníze a kapesné	Kdo tomu víc rozumí, pokud oba, tak společný účet plus kapesné	Moje a naše peníze, správce dle schopností
<i>Otázka č. 2</i>	Žije na dluh, ale neshledává to vhodným	Nechce dluhy, ale má je	Z pozice studenta si šetří, předpoklad, že splátky budou	Půjčkám se vyhýbat na věci běžné spotřeby	Nevyhnutelnost půjček
<i>Otázka č. 3a</i>	Splátka dluhu, dovolená	Dovolenou, jídlo	Bazén, dovolená	Oblečení, dovolená	Zbytečné věci
<i>Otázka č. 3b</i>	Bydlení a větší spotřební věci	Auto, barák, cestování	Dům	Hypotéka, zdravotní závažná operace	Velkonákladové investice
<i>Otázka č. 4</i>	Ambivalence názorů	Priorita vlády s otázkou zda jsou funkční	Jo, je třeba orientovat se v tom	Stabilizace poruchových rodin než podpora všeobecně	Ambivalence

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Komentář k tabulkám 7 až 9 formou shrnutí a mezigeneračního srovnání:

U všech generací je uplatňován model hospodaření jedné kasy jako společných peněz a určité autonomie. V první generaci se o společné peníze stará žena, ve druhé generaci společně a ve třetí je tendence pověřit tím toho z páru, který má v rámci této oblasti větší kompetence. U otázky půjček se už objevily jasně vymezené názory. Zatímco v první generaci jasně preferovali život bez půjček, v druhé generaci se objevovaly již větší úvahy mezi šetřením a půjčkami a ve třetí generaci už vědí, že život s půjčkami je téměř nevyhnutelný. Při úvahách na co si půjčit a na co ne, se však generace opět shodly. Kongruence panovala hlavně v tom, že je rozumné si půjčit na zabezpečení rodiny, tedy bydlení. Zbytečné je si půjčovat na věci, bez kterých se člověk může obejít, nejsou důležité k životu. Při otázce zda stát podporuje rodinu, zazněl u první generace závěr, že až tak nezáleží na státu, ale v situaci, kdy je rodina úplná, stát nemusí tolik rodinu podporovat, v čemž vidím rozporuplnost tvrzení. Spíše vidí jako negativní ze strany státu přílišné zasahování do chodu rodiny. Druhá generace se lišila názorově z pohledu mužů. Stát rodinu příliš nepodporuje, i z hlediska ženy Y, která tvrdí, že nepodporuje mladé maminky, jediná žena Y usuzuje, že stát podporuje natalitu. No a nakonec ve třetí generaci je cítit značná rozporuplnost v této věci, možná i v důsledku nevlastní zkušenosti. U první a druhé generace jsem následně zjišťovala, zda si myslí, že dnes je to v této oblasti horší či lepší. První generace usoudila, že mladé rodiny to budou mít vždycky těžké, ale tenkrát nebyly takové výhody na straně podpory mladých rodin, ale dnes se zase zvyšují nároky mladých lidí. Ve druhé generaci se téměř většinově shodují na tom, že dřív to bylo horší, ale muž X dodává, že dřív byly větší jistoty a proto, bylo dříve pro rodinu lepší prostředí.

5.6.4 Názory na výchovu dětí

Průvodní otázky této části rozhovoru tvořily tyto otázky:

- 1) Je podle Vašeho názoru pro dítě lepší, když vyrůstá v rodině, kde rodiče uzavřeli manželství? Proč?
- 2) Jaký styl výchovy uplatňujete nebo jste uplatňovali dříve při výchově svých dětí? Jakým způsobem jste vychovávali své děti?
- 3) Myslíte si, že ve výchově dítěte má místo přiměřený fyzický trest (pro potřeby tohoto rozhovoru si pod pojmem přiměřený fyzický trest můžeme představit pohlavek, situaci, kdy dítě dostane na zadek apod.)?

Tabulka 10: Názory na výchovu dětí z pohledu první generace

<i>OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Otázka č. 1</i>	Ano, vzor pro dítě	Ano, i pro dítě je to jistota	Ano	Ano, ale pro dítě je to jedno, jsou to pro něj rodiče	Ano
<i>Otázka č. 2</i>	Výchova k samostatnosti	Demokratická, s mantinelem	Výchova ke skromnosti	Laskavost i přísnost	-
<i>Otázka č. 3</i>	Ano, nebylo třeba	Ano s určenými mezemi	Ano, nebylo třeba	Ano, při lhaní	Ano

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Tabulka 11: Názory na výchovu dětí z pohledu druhé generace

<i>OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Otázka č. 1</i>	To je relativní	Ne nejdůležitější, ale je to vzor pro to dítě	Tradičně zakotveno, nyní ani ne	Na harmonii rodiny nemá vliv, důležité ve styku s veřejností	Spíš ne, ano pro veřejnost, slouží jako vzor
<i>Otázka č. 2</i>	Podpora potenciálu	Autoritativní ne, žena ano, ale ne tvrdé příkazy	Domluva, hranice	Dost autoritativní, ale ne nedemokratický	-
<i>Otázka č. 3</i>	Ano, ale po zadku	Ano, někdy je to lepší než vysvětlování	Ano, při neuposlechnutí	Ano	Ano

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Tabulka 12: Názory na výchovu dětí z pohledu třetí generace

<i>OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Otázka č. 1</i>	Není rozdíl	Dítě je impulzem pro sňatek; výhoda – úřední, v kolektivu	Ano, příklad	Ano, ale záleží na funkčnosti rodiny	-
<i>Otázka č. 2</i>	Demokratický, výchova k samostatnosti, pro život	Demokratický, vedení k zájmům	Demokratický, volnost, ale i povinnosti	Demokratický, pravidla	Demokratický
<i>Otázka č. 3</i>	Ano, doplňková forma řešení problému	Ano, ne jako první řešení	Ano, kdy nestačí domluva	Ano, kdy domluva nestačí	Ano

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Komentář k tabulkám 10 až 12 formou shrnutí a mezigeneračního srovnání:

Zda je pro dítě důležité vyrůstat s rodiči, kteří jsou zároveň manželi první generace téměř nekompromisně, řekla, že ano, vidí v tom vzor pro dítě i jistoty vztahu. Ve druhé generaci už tak neústupní nejsou a míní, že pro dítě samotné je to asi jedno, ale výhodou je to ve styku s veřejností a také to působí jako určitý vzor. Ve třetí generaci ženy tvrdí, že je to pro dítě důležité zajištění v případě rozchodu. U muže Y je dítě dokonce samotným podnětem pro manželství a muž Y nevidí rozdíl mezi manželi a jenom rodiči. V oblasti výchovy se docela přenášely vzorce z původních rodin a nesla se ve stylu demokratického přístupu se stanovenými hranicemi a povinnostmi. U první generace se výchova v linii X soustředila v závislosti na rodinné a společenské situaci hlavně k tomu, aby se děti uměly o sebe postarat a nebyl až tak viditelný nějaký cíl. I přes stále diskutované téma zakázání fyzického trestání dětí má tento trest v přiměřeném měřítku místo ve výchově všech generací.

5.6.5 Sexuální/intimní soužití partnerů

Tato část rozhovoru byla postavena na těchto otázkách:

- 1) Je podle Vás důležitý fyzický vzhled partnera/ky? Proč?
- 2) Věříte na věrnost jednomu partnerovi po celý život?
- 3) Je pro Vás nevěra důvodem pro rozvod/rozchod?
- 4) Myslíte si, že je pro manželský/partnerský vztah důležitá pravidelná sexuální aktivita? Je důležitý kvalitní sexuální život?

Tabulka 13: Sexuální/intimní soužití partnerů z pohledu první generace

<i>OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Otázka č. 1</i>	Ano, ale přednější je zdraví	Ve fázi výběru, pak už ne	Přednost souladu povah	Ze začátku ano, potom ne	Při výběru
<i>Otázka č. 2</i>	Ano	Ano	Ano	Ano, pokud zemře jeden, tak může mít dalšího partnera	Ano
<i>Otázka č. 3</i>	Ano	Ne, záleží na okolnostech	Spíš ne, pokud to jde, preference domluvy	Ne	-
<i>Otázka č. 4</i>	Ano, pro spokojenost obou	Ano, i pro zdraví	Ne, záleží na souladu partnerů	Ano, protože pak můžou vznikat ty nevěry	Ano

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Tabulka 14: Sexuální/intimní soužití partnerů z pohledu druhé generace

<i>OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Otázka č. 1</i>	Ne, upřednostněn í společných zájmu a porozumění	Ano, při výběru, spíš o dbaný vzhled	Ne na prvním místě, hraje roli	Nestojí na tom, ale ...je důležité o sebe dbát	-
<i>Otázka č. 2</i>	Ano	Ano, ale člověk není neomylný	Ano	Ano	Ano
<i>Otázka č. 3</i>	Ano	Ano	Ano	Pravý ne, je viditelný faktor	Ano
<i>Otázka č. 4</i>	Ano, soulad partnerů	Ano v produktivním věku	V mladším věku	Ano	Ano

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Tabulka 15: Sexuální/intimní soužití partnerů z pohledu třetí generace

<i>OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Otázka č. 1</i>	Ne	Ano, individuální vnímání krásy, i pro prezentaci ve společnosti	Ano, i pro prezentaci ve společnosti	Ano, hledání podobného typu, prezentace ve společnosti	-
<i>Otázka č. 2</i>	Ne	Ano	Ano, je věřící	Ano	-

Otázka č. 3	Ano	Dřív ano, dnes vedení diskuze	První diskuze, rozvod až krajní řešení	Záleží na okolnostech	-
Otázka č. 4	Určitě	Asi jo	Ano	Ano, sladit rytmy vyhovující oběma	Ano

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Komentář k tabulkám 13 až 15 formou shrnutí a mezigeneračního srovnání:

Vzhled partnera hraje určitou roli. V první generaci se shodli na tom, že vzhled je důležitý nejvíce při výběru, řekla bych v prvních fázích zamilovanosti. V druhé generaci se v této věci rodina X neshoduje s rodinou Y, kdy u rodiny X není vzhled důležitý, preferují osobní charakteristiku a u rodiny Y nejde ani tak o vzhled, jak spíše o to, aby člověk o sebe pečoval. Ve třetí generaci potom vzhled je důležitým aspektem i v závislosti prezentace partnera ve společnosti, jediným vymykajícím respondentem je muž X. Otázku nevěry by první generace povětšinou řešila zpočátku jiným způsobem než rozvodem, jen pro muže X by byla faktorem pro rozbití manželství. V druhé generaci už je důvodem pro rozvod, je možné sledovat uvolnění vazeb. Třetí generace by se přes nevěru snažila přehoupnout, kromě muže X. Myslím, že je v závislosti větší poučenosti o fenoménech zavírajících se vrátek a vůbec větší tolerance společnosti k tomuto tématu. Kvalitní sexuální aktivita je pro vztah důležitá, což potvrdili všichni respondenti, s menšími rozdíly v žebříčku hodnot.

5.6.6 Trávení volného času

Tato část rozhovoru byla zabezpečena těmito otázkami:

- 1) Jak nejčastěji trávíte svůj volný čas? Jakými aktivitami se zabýváte ve svém volném čase?
- 2) Kolik volného času trávíte s partnerem a kolik s rodinou? Můžete to vyjádřit počtem hodin za týden?
- 3) Kdo organizuje váš společný volný čas? Jak se domlouváte na tom, jak strávíte společný volný čas?

4) Můžete vyjmenovat jaké ritualizované události (události, které se periodicky opakují) v rodině udržujete? Jaké opakující se činnosti nebo situace jsou pro vaši rodinu?

4a) Které byste si přenesli do své nové rodiny?

Tabulka 16: Trávení volného času z pohledu první generace

<i>OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Otázka č. 1</i>	Televize, vnoučata	Počítač, kolo	Zahrada, televize	Čtení, kamarádky, kvítka	-
<i>Otázka č. 2</i>	70% partnerka, 0% sám, 30% rodina	50% partner, 40% sám, 10% rodina	80% partner, 10% sama, 10% rodina	50%partner, 30% sama, 20% rodina	Nejvíce času s partnerem
<i>Otázka č. 3</i>	Kompromisy	Návrhy žena, realizace muž, dohoda	Kompromisy	Kompromisy	Kompromis
<i>Otázka č. 4</i>	Nedělní návštěvy rodiny	Snídaně v režii muže, obědy v režii ženy, volný čas, televize, ne velký význam	Nedělní oběd	Snídaně v režii muže, obědy v režii ženy, volný čas, televize	-

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Tabulka 17: Trávení volného času z pohledu druhé generace

<i>OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Otázka č. 1</i>	Práce na zahradě	Sport, péče o byt	Nemá	Turistika	-
<i>Otázka č. 2</i>	Nespecifikovááno	60% partnerka, 30% sám, 10% rodina	Nemožno určit, rodina při příležitosti svátků, neděle	40% partner, 20% sama, 40% rodina	Preference partnera
<i>Otázka č. 3</i>	Kompromisy	Kompromisy	Kompromis	Žena, kompromis	Kompromis
<i>Otázka č. 4</i>	Nedělní oběd	Nedělní oběd	Nedělní oběd	Nedělní oběd, kafe, více projevů ve svátky	Neděle

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Tabulka 18: Trávení volného času z pohledu třetí generace

<i>OTÁZKY</i>	<i>MUŽ X</i>	<i>MUŽ Y</i>	<i>ŽENA X</i>	<i>ŽENA Y</i>	<i>SPOLEČNÝ KÓD</i>
<i>Otázka č. 1</i>	Práce, sport	Práce, sport	Hudba, tanec	Sport, přítel	Sport
<i>Otázka č. 2</i>	20% partnerka, 60% sám, 20% rodina	30% partnerka, 50% sám, 20% rodina	30% partner, 30% sama, 40% rodina	50% partner, 40% sama, 10% rodina	-

Otázka č. 3	Žena, kompromisy	Muž, kompromisy	Kompromisy	Muž, kompromisy	Kompromis
Otázka č. 4	Nedělní oběd	Ne, jen svátky	Nedělní oběd, svátky, narozeniny	Společné jídlo	-
Otázka č. 4a	Ano, pro komunikaci	Vytvoření	Oběd pro komunikaci, tradice svátků	Ano, není příliš významné	Ano

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný leden až březen 2009.

Komentář k tabulkám 16 až 19 formou shrnutí a mezigeneračního srovnání:

Trávení volného času z hlediska generací je samozřejmě rozdílné v závislosti na věku. Jen jednou se mi objevilo, a to v druhé generaci, že žena X nemá žádný volný čas, dále jsem tedy otázky směřovala na příkladovou situaci dovolené. U třetí generace pak můžeme sledovat využití volného času především sportem. V první generaci nejvíce volného času tráví partneři spolu, v druhé generaci stejně tak a ve třetí samostatně, což bude nejspíš zapříčiněno důvodem nespolečného bydlení. Pokud jsou partneři spolu, jejich volný čas organizují společně pomocí kompromisů maximálně je jeden navrhovatel, to ale záleží, podle mého názoru na povaze dotyčných. V běžném životě dodržují rodiny rituál jednoho společného jídla, kdy se všichni sejdou. V první generaci ho nepokládají za až tak významný. Kdežto třetí generace, když přemýšlela, zda si nějaké vytvořené rituály přenést do své nové rodiny zmiňovala především jejich význam v oblasti komunikace, která jak jsem již psala je považována za důležitý faktor utužování manželství.

5.7 Shrnutí závěrů z výzkumu

Cílem výzkumu bylo najít rozdíly v pojetí manželství a rodinného soužití, tedy oblastí rodinné reality mezi třemi generacemi. V úvodu se mi potvrdilo to, co vychází i z řady dalších jiných demograficky zaměřených výzkumů v oblasti rodiny, a to že třetí generace na rozdíl od předchozích bude pravděpodobně vstupovat do manželství v pozdějším věku a stejně tak ženy v tomto důsledku budou mít později děti. V oblasti postojů k manželství jako významný rozdíl vidím v posunu směrem od jasného smyslu manželství k chápání manželství sice jako oficiální potvrzení vztahu, ale přesto postrádající nějaký

význam. V souvislosti s tímto zjištěním se měnily i názory na výhody a nevýhody manželství. Hlavním rozdílem bylo, že první generace si ani žádné nevýhody neuvědomila, kdežto druhá a třetí snadno. Dokonce se objevila úvaha nad tím, že žádné výhody a nevýhody nejsou, na čemž jde krásně vidět, že manželství postrádá smysl.

V oblasti financí se generace shodli na tom, že je nezbytné půjčit si na věci spojené se zabezpečením chodu rodiny, přesto první generace byla jinak razantně proti půjčkám, druhá generace již uvažovala i o půjčkách na jiné, ale přesto rozumné záležitosti. Třetí generace už teď ví, že bez půjček to v dnešní době moc nepůjde, přesto si nebudou brát půjčky na zbytečné věci.

Výchova dětí probíhá napříč generacemi velmi podobně, přiměřený fyzický trest má místo ve výchově dětí jak dnes, tak v minulosti. Podstatný rozdíl v tomto okruhu jsem našla především v diskuzi o důležitosti uzavření svazku kvůli dítěti. Zatímco první generace to viděla jako samozřejmost, druhá už uvažovala o alternativě, že dítěti je to asi jedno, může to pocítit ve styku s veřejností, ale důležité to pro něj začíná být v době, když něco nefunguje, jako zajištění práv, což si uvědomila generace třetí.

V oblasti intimního soužití partnerů se objevil významný rozdíl především v kategorii vnímání nevěry jako podstatného faktoru ovlivňujícího rozvod. První generace se přiklonila k tomu názoru, že nevěra není důvodem pro rozvod, dle mého názoru i proto, že dříve to bylo nemyslitelné. Pro druhou generaci naopak nevěra byla důvodem, proč ukončit manželství, a třetí generace se vrátila k závěru první generace, ale myslím, že z podstatně jiných důvodů, a to v souvislosti s otevřeností společnosti vůči této tématice.

V rodině je důležitá i organizace volného času, která je napříč generacemi založena na základě kompromisu. Význačný rozdíl jsem našla v preferenci množství trávení volného času s partnerem, rodinou a samostatně. U první a druhé generace nejvíce času stráví partneři spolu, kdežto u třetí spíše samostatně.

I přes některé významné rozdíly, si myslím, že generace mají i hodně postojů k rodině nakloněny stejným směrem.

ZÁVĚR

Podoby rodiny se v průběhu historické trajektorie zákonitě mění a ne jinak je tomu i ve 21. století. Je třeba si uvědomit, že nejen celá společnost, ale vše se neustále vyvíjí a zdokonaluje, proto rodina nemůže zůstat stát, protože by v tomto světě neuspěla. Je však, dle mého názoru přehnané tvrdit, že rodina končí. Po prostudování literatury, seznámení se s jevy, které se ve společnosti v této oblasti dějí, a v důsledku vlastního výzkumu usuzuji, že rodina se sice nachází v období, kdy její transformace může znamenat jisté komplikace, ale nabývá své nové podoby, která bude pro toto období funkční. To, jak bude rodina vypadat, nám prozradí až čas.

Některé změny v oblastech jejího každodenního fungování, které bylo cílem popsat, poukazují na vyšší nároky mladých lidí v oblasti zabezpečení rodiny, tedy odkládáním rodičovství až na dobu, kdy budou moci zajistit kvalitní výchovu dítěte. Lze vysledovat i míru individualismu a tlak společnosti na mladé lidi, ale ne v takové míře, aby to ohrozilo rodinu jako instituci, alespoň v rámci mého výzkumu. Mladí dospělí si uvědomují, že rodina v dnešní době znamená odpovědnost a potřeba vzdát se částečně vlastní autonomie proto, aby zase rodina jim jako jednotlivci v dnešním světě mohla poskytnout útočiště.

V souvislosti s provedeným výzkumem bych upozornila především na to, že rodina je vysoce ceněná oblast života a je jí přikládán velký význam, je velkou oporou člověka ve společnosti, kde dochází k odlidšťování vztahů. Je zázemím, kde člověk ví, jakým způsobem s ním bude nakládáno a každý je tolerován ve své jedinečnosti. Její podoba je dnes poležená na základech emocionality a její důležitou funkcí, která jí i nadále zůstává je výchova dětí a jejich příprava na budoucí život.

Pojetí této práce, která je celá provázena změnami v oblasti rodiny a vnímání manželství může poskytnout pohled na oblasti spojené s těmito hodnotami z jiné perspektivy. Zatímco vesměs všechny průzkumy popisují změny demografického chování, snažila jsem se prostřednictvím svého výzkumu zajistit přímý vhled do fungování celé rodiny. Proto se tato práce může stát podnětem pro zkoumání vnitřní reality rodin v souvislosti nebo na základě, nejlépe řečeno v návaznosti na demograficko – statistické údaje.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ATKINSON, R. L. a kol. *Psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3.
- [2] CELÁ, J. *Kapitoly z teorie výchovy*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006. ISBN 80-7318-504-0.
- [3] ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD. *Ilustrovaný encyklopedický slovník I. (A-I)*. Praha: Academia, 1980. 3 sv. (976, 960, 976 s.).
- [4] ECHAUDEMAISON, C. D. a kol. *Slovník ekonomie a sociálních věd*. Praha: E. W. A. Edition, 1995. ISBN 80-85764-13-X.
- [5] FIALOVÁ, L. (ed.) *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: SLON, 2000. ISBN 80-85850-87-7.
- [6] GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: VIKTORIA PUBLISHING, 1992. ISBN 80-85605-28-7.
- [7] GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
- [8] GOODY, J. *Proměny rodiny v Evropské historii*. Praha: Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-396-7.
- [9] HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.
- [10] HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- [11] JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-749-3.
- [12] JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- [13] KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. Praha: Slon, 2005. ISBN 80-86429-34-2.
- [14] KELLER, J. *Nedomyšlená společnost*. 4. vyd. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-091-0.
- [15] KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. 4. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-048-8.

- [16] LACINOVÁ, L. Proměny současné rodiny s malými dětmi. In PLAŇAVA, I., PILÁT, M. (eds.) *Děti, mládež a rodiny v období transformace = Children, youth and families in period of transitiv. Sborník prezentací na sympoziu pořádaném ve dnech 19. – 21. 9. 2002 Fakultou sociálních studií Masarykovy university Brno*. Brno: Barrister&Principal, 2002. s. 151-158. ISBN 80-86598-36-5.
- [17] MONTEOUSSÉ, M., RENOUEAU, G. *Přehled sociologie*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-976-3.
- [18] MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Slon, 1997. ISBN 80-85850-24-9.
- [29] MAREŠ, P., POTOČNÝ, T. (eds.) *Modernizace a česká rodina = Modernization and the czech family. Sborník prezentací na sympoziu pořádaném ve dnech 15. – 17. října 2003 Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně*. Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN 80-86598-61-6.
- [20] MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006. ISBN 80-86429-58-X.
- [21] NOVÁK, T., POKORNÁ, A. *Peníze a manželství*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1618-3.
- [22] PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.
- [23] SIROVÁTKA, T., HORA, O. (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v České Republice*. Boskovice: Albert, 2008. ISBN 987-80-7326-140-5.
- [24] SIROVÁTKA, I., MAREŠ, P. Rodina, sociální rizika a sociální politika. In PLAŇAVA, I., PILÁT, M. (eds.) *Děti, mládež a rodiny v období transformace = Children, youth and families in period of transitiv. Sborník prezentací na sympoziu pořádaném ve dnech 19. – 21. 9. 2002 Fakultou sociálních studií Masarykovy university Brno*. Brno: Barrister & Principal, 2002. s. 108-128. ISBN 80-86598-36-5.
- [25] SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.
- [26] SULLEROTOVÁ, E. *Krize rodiny*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-647-3.

- [27] ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [28] TUČEK, M. Vybrané charakteristiky současné české rodiny a jejich vývoj v podlesních desetiletí. In MAŘÍKOVÁ, H. (ed.) *Proměny současné české rodiny*. Praha: Slon, 2000. s. 29-46. ISBN 80-85850-93-1.
- [29] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

Periodika:

- [30] MANNHEIM, K. Problém generací. MARADA, R. (ed.) *Sociální studia: generace*. Brno: Fakulta sociálních studií MU, 2007, č. 1, s. 11-44. ISSN 1214-813X.
- [31] VERECKÝ, L. Moje manželská poradna. In *Magazín dnes: speciál láska sex a manželství*. 2007, č. 12, ročník XIV, s. 6.
- [32] VOPAVOVÁ, M. Dvojitý život manželů & manželek. In *Magazín dnes: speciál láska, sex a manželství*. 2007, č. 12, ročník XIV, s. 14-23.

Elektronické zdroje:

- [33] Svatební rituály a zvyky – mají podtext? [online]. 2008 [cit. 2009-04-02]. Dostupný z WWW: <<http://zrcadlo.blogspot.com/2008/08/svatebn-rituly-zvyky-maj-njak-podtext.html>>.
- [34] ČERVENKA, J. Hodnotová orientace v naší společnosti. In *Naše společnost* [online]. 2005, č. 2 [cit. 2009-04-26]. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=nase_spolecnost&r=1&offset=103&shw=100044>. ISSN 1214-438.

Zákony:

- [35] Zákon č. 94/1963 Sb. ze dne 4. prosince 1963 o rodině ve znění pozdějších předpisů.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AVČR Akademie věd České republiky.

SOU Střední odborné učiliště.

SPŠ Střední průmyslová škola.

SŠE Střední škola ekonomická.

SŠP Střední škola pedagogická.

SZŠ Střední zdravotnická škola.

VŠE Vysoká škola ekonomická.

SEZNAM TABULEK

- Tabulka 1: Sociodemografické údaje první generace
- Tabulka 2: Sociodemografické údaje druhé generace
- Tabulka 3: Sociodemografické údaje třetí generace
- Tabulka 4: Obecné postoje k manželství a rodinnému soužití z pohledu první generace
- Tabulka 5: Obecné postoje k manželství a rodinnému soužití z pohledu druhé generace
- Tabulka 6: Obecné postoje k manželství a rodinnému soužití z pohledu třetí generace
- Tabulka 7: Ekonomicko-sociální chování partnerů/manželů ve společném soužití z pohledu první generace
- Tabulka 8: Ekonomicko-sociální chování partnerů/manželů ve společném soužití z pohledu druhé generace
- Tabulka 9: Ekonomicko-sociální chování partnerů/manželů ve společném soužití z pohledu třetí generace
- Tabulka 10: Názory na výchovu dětí z pohledu první generace
- Tabulka 11: Názory na výchovu dětí z pohledu druhé generace
- Tabulka 12: Názory na výchovu dětí z pohledu třetí generace
- Tabulka 13: Sexuální/intimní soužití partnerů z pohledu první generace
- Tabulka 14: Sexuální/intimní soužití partnerů z pohledu druhé generace
- Tabulka 15: Sexuální/intimní soužití partnerů z pohledu třetí generace
- Tabulka 16: Trávení volného času z pohledu první generace
- Tabulka 17: Trávení volného času z pohledu druhé generace
- Tabulka 18: Trávení volného času z pohledu třetí generace

SEZNAM PŘÍLOH

- PI Podklad pro rozhovor pro první a druhou generaci
- PII Podklad pro rozhovor pro třetí generaci
- PIII Ukázka transkripce rozhovoru jednoho z respondentů

PŘÍLOHA P I: PODKLAD PRO ROZHOVOR PRO PRVNÍ A DRUHOU GENERACI

Struktura otázek k rozhovoru pro první a druhou generaci

1. Sociodemografické údaje

Věk:

Pohlaví:

Náboženství:

Zaměstnání:

Vzdělání:

Den uzavření manželství:

Datum narození prvního dítěte:

Věk ženy při narození prvního dítěte:

Počet dětí:

2. Obecné postoje k manželství a rodinnému soužití

- 1) Co pro vás znamená rodina? Co si představujete pod pojmem rodina?
- 2) Které osoby byste zařadili do vaší rodiny?
- 3) Co pro vás znamená instituce manželství? Jak si vysvětlujete tento pojem?
- 4a) Je manželství zastaralá instituce?
- 4b) Je pro vás osobně manželství zastaralá instituce?
- 5) Co dle vašeho názoru udržuje trvalost manželství?
- 6a) Jaké výhody a 6b) nevýhody vyplývají z uzavření svazku manželského?
- 7) Jaké funkce podle vás má splňovat rodina? Co může rodina přinést člověku jako jedinci?

3. Ekonomicko-sociální chování manželů/partnerů ve společném soužití

- 1) Kdo hospodaří s penězi rodiny? Kdo drží rodinnou kasu?
- 2) Jaká forma hospodaření s penězi je pro vás přijatelnější? Předem na to co potřebuji našetřit a potom si to koupit nebo první koupit a potom splácet?
- 3a) Na co byste si rozhodně nepůjčili a na co 3b) ano?
- 4b) Vytvářel stát podmínky pro vznik a fungování rodiny v době, kdy jste vstupovali do manželství? Podporoval rodiny s dětmi, podporoval vznik manželství? 4a) Můžete to srovnat s nynějším stavem a vymezit kladné a záporné stránky dnešního stavu?

4. Názory na výchovu dětí

- 1) Je podle Vašeho názoru pro dítě lepší, když vyrůstá v rodině, kde rodiče uzavřeli manželství? Proč?
- 2) Jaký styl výchovy uplatňujete nebo jste uplatňovali dříve při výchově svých dětí? Jakým způsobem jste vychovávali své děti?
- 3) Myslíte si, že ve výchově dítěte má místo přiměřený fyzický trest (pro potřeby tohoto rozhovoru si pod pojmem přiměřený fyzický trest můžeme představit pohlavek, situaci, kdy dítě dostane na zadek apod.)?

5. Sexuální soužití

- 1) Je podle Vás důležitý fyzický vzhled partnera/ky? Proč?
- 2) Věříte na věrnost jednomu partnerovi po celý život?
- 3) Je pro Vás nevěra důvodem pro rozvod/rozchod?
- 4) Myslíte si, že je pro manželský/partnerský vztah důležitá pravidelná sexuální aktivita? Je důležitý kvalitní sexuální život?

6. Trávení volného času

- 1) Jak nejčastěji trávíte svůj volný čas? Jakými aktivitami se zabýváte ve svém volném čase?
- 2) Kolik volného času trávíte s partnerem a kolik s rodinou? Můžete to vyjádřit počtem hodin za týden?
- 3) Kdo organizuje váš společný volný čas? Jak se domlouváte na tom, jak strávíte společný volný čas?
- 4) Můžete vyjmenovat jaké ritualizované události (události, které se periodicky opakují) v rodině udržujete? Jaké opakující se činnosti nebo situace jsou pro vaši rodinu typické? Sejdete se například všichni alespoň u jednoho jídla denně? Ctíte neděli jako den bez práce apod.?

Text (otázky v dotazníku) zvýrazněný červenou barvou vyjadřuje specifické otázky, hodící se pouze pro danou generaci.

PŘÍLOHA P II: PODKLAD PRO ROZHOVOR PRO TŘETÍ GENRACI

Struktura otázek k rozhovoru pro třetí generaci

1. Sociodemografické údaje:

Věk:

Pohlaví:

Náboženství:

Zaměstnání:

Vzdělání:

Plánovaný rok uzavření manželství:

Plánovaný počet dětí:

2. Obecné postoje k manželství a rodinnému soužití

- 1) Co pro vás znamená rodina? Co si představujete pod pojmem rodina?
- 2) Které osoby byste zařadili do vaší rodiny?
- 3) Co pro vás znamená instituce manželství? Jak si vysvětlujete tento pojem?
- 4a) Je manželství zastaralá instituce?
- 4b) Je pro vás osobně manželství zastaralá instituce?
- 5) Co dle vašeho názoru udržuje trvalost manželství?
- 6a) Jaké výhody a 6b)nevýhody vyplývají z uzavření svazku manželského?
- 7) Jaké funkce podle vás má splňovat rodina? Co může rodina přinést člověku jako jedinci?

3. Ekonomicko-sociální chování manželů/partnerů ve společném soužití

- 1) **Kdo by měl hospodařit s penězi rodiny?**
- 2) Jaká forma hospodaření s penězi je pro vás přijatelnější? Předem na to co potřebuji našetřit a potom si to koupit nebo první koupit a potom splácet?
- 3) Na co byste si půjčili a no co rozhodně ne?
- 4) **Vytváří stát podmínky pro vznik a fungování rodiny? Podporuje rodiny s dětmi, podporuje vznik manželství?**

4. Názory na výchovu dětí

- 1) Je podle Vašeho názoru pro dítě lepší, když vyrůstá v rodině, kde rodiče uzavřeli manželství? Proč?
- 2) Jaký styl výchovy budete uplatňovat při výchově dětí? Jakým způsobem budete vychovávat své děti?
- 3) Myslíte si, že ve výchově dítěte má místo přiměřený fyzický trest (pro potřeby tohoto rozhovoru si pod pojmem přiměřený fyzický trest můžeme představit pohlavek, situaci, kdy dítě dostane na zadek apod.)?

5. Sexuální soužití

- 1) Je podle Vás důležitý fyzický vzhled partnera/ky? Proč?
- 2) Věříte na věrnost jednomu partnerovi po celý život?
- 3) Je pro Vás nevěra důvodem pro rozvod/rozchod?
- 4) Myslíte si, že je pro manželský/partnerský vztah důležitá pravidelná sexuální aktivita? Je důležitý kvalitní sexuální život?

6. Trávení volného času

- 1) Jak nejčastěji trávíte svůj volný čas? Jakými aktivitami se zabýváte ve svém volném čase?
- 2) Kolik volného (času, kdy nejste v práci a nemáte žádné jiné povinnosti) času trávíte s partnerem a kolik s rodinou? Můžete to vyjádřit počtem hodin za týden?
- 3) Kdo organizuje váš společný volný čas? Jak se domlouváte na tom, jak strávíte společný volný čas?
- 4) Můžete vyjmenovat jaké ritualizované události (události, které se periodicky opakují) v rodině udržujete? Jaké opakující se události nebo situace jsou pro vaši rodinu typické? Sejdete se například všichni alespoň u jednoho jídla denně? Ctíte neděli jako den bez práce apod.?
- 4a) **Jaké zvyky byste si chtěli přenést do své nové rodiny?**

Text (otázky v dotazníku) zvýrazněný zelenou barvou vyjadřuje otázky mající stejný základ (mají stejnou podstatu), ale různou modifikaci vzhledem k dané generaci.

PŘÍLOHA PIII: UKÁZKA TRANSKRIPCE ROZHOVORU JEDNOHO Z RESPONDENTŮ

Přepis rozhovoru, rodina Y, pár číslo 3 - první generace

1. socioekonomické údaje:

Věk: 72

Pohlaví: muž

Náboženství: původně katolík → potom nepraktikující katolík → dnes nevěřící

Zaměstnání: letecký technik → administrativní pracovník informační technologie, již v důchodu přednášel na VUT, nyní je veden jako externista (1 krát týdně přednáší na VUT – letecký instruktor)

Vzdělání: VŠ – strojní inženýrství

Datum uzavření svazku manželského: 23.3. 1960

Datum narození prvního dítěte: 17.5. 1961

Věk ženy při narození prvního dítěte: 23

Počet dětí: 2

Od tohoto místa byl rozhovor nahráván:

2. obecné postoje k manželství a rodinnému soužití

OP: *Ta první oblast, na kterou se budu ptát, jsou obecné postoje k manželství a rodinnému soužití. Co pro vás znamená rodina, když někdo řekne ten pojem, co se vám pod ním vybaví?*

R: Em, já patřím tedy do té starý školy jo a názor jsem jaksi s postupem času nezměnil no a myslím si, že skutečně tedy jako to manželství je závažná instituce jo, která by měla být, fungovat a platit v podstatě dodnes. Ano, řekl bych, je taková ta nejmenší jednotka, tady té státní organizace, jo a vlastně ta rodina má závažný úkoly. Jo, jednak hospodářský, musí se jako uživit a pak podstatně hlubší a to výchovu dětí. No a to, že dneska si stěžujeme na řadu prostě tak jako jevů, které vlastně, a víme všichni, víme, že jsou škodlivé a že vadí, to nemám teď na mysli jenom ty obecné jako zločinnost a to, ale třeba normálně chování dětí ve školách, stížnosti učitelů jo. Tak darebáci jsme byli ano, ale pokud skutečně někdo něco vyvedl, tak dostal od pana učitele rákoskou přes prsty, já to pamatuju, jo, nijak mě to neponížilo, neurazilo jo, ale kdybych doma řekl jo, já jsem dostal nebo byl potrestán jo, no, tak bych s pravděpodobností blížící se jistotě budu potrestán ještě jednou jo, protože ve škole jsem proto, abych se učil a ne zlobil, jo. No a tady tento účinek vlastně tady té dnešní rodiny se mě jaksi ztrácí, jo. No to znamená, že pokud i ty rodiny jsou, jsou úplné, regulérní, jo, že tak manželé jsou sezdaní, jo, tak si s tímto nedělají hlavu, no a naopak pravdu má dítě, to není pravda, nikdy to nebylo, protože ani u některých zvířat, jo prostě tak jako, je to mládě potrestáno, když se chová, jak se

nemá. Čili to platí normálně jako u lidí taky, a já si myslím, že tohle může plnit rodina taková jo, která má nějakou tu regulérní podporu, takže já jsem vždycky byl a jsem pro úplné manželství se vším všudy.

OP: A koho do té svoji rodiny zařazujete? Kdo pro tvoří tu rodinu?

R: Teď v tomto okamžiku?

T: Ehm.

R: Tak to jsem já, moje žena, moje děti, to je rodina, ale samozřejmě se ten můj vztah k nim posunul někam zcela jinam. Protože tehdy já jsem je vychovával jo, teď nebudu říkat, že oni vychovávají mě, pán bůh chraň jo, i když někdy by to bylo potřeba možná, jo, ale respektuji to, že jsou svéprávní lidé, mají problémy, které někdy vím a někdy nevím ani jako netuším a nemám právo do tohoto jako mluvit. Takže samozřejmě pokládám to jako za rodinu jo, když mají svátek, narozeniny, popřeji, pogratuluji, přijdu na návštěvu, máme se rádi, jo, no vnučka, když přijde vždycky je vítána no a když jsem teď zůstal jako u těch rodičů a dětí, tak samozřejmě ještě vnuci, to je normálně ta nedílná součást té rodiny, na které se i snažíme působit jako trošičku i tak výchovně, ale rozhodně ne tou formou výchovy rodičovské. Protože za prvé ten svět je jiný, respektuji to, uznávám jo a beru na vědomí a za druhé přece jenom teda jako prarodiče nejsou zodpovědní, zodpovědní jsou rodiče, a proto takové to klíčové rozhodnutí necháváme na rodičích, vždycky někdy si říkáme nech to být do toho už nezasahuj, to je mimo nás. Takže tak.

OP: Ehm, jo. A je v dnešní době manželství zastaralá věc?

R: Ne, není, já si myslím, že to neuzavírání sňatků je docela nerozum.

T: Nerozum.

R: To je docela nerozum, doplatí na to ti, kteří se rozejdou jo nějakým způsobem jo no a pokud skutečně nemají mezi sebou ten právní vztah, tak tam jsou problémy s dědictvím, třeba i s majetkem společně budovaným a teď záleží na tom, jestli jeden z partnerů je jako agresivní a bere vše a není proti tomu obrana. Tak to je jako jedna věc, no potom ta druhá věc aby skutečně mohl tlačit na svoje děti a dávat jim příklad, tak musíme být na jedné lodi, jo no a já netvrdím, že samozřejmě když jako je uzavřený sňatek, tak že to je vždy předpoklad být na jedné lodi jo, ale rozhodně jo to dává daleko větší předpoklady, prostě si člověk uvědomí tu odpovědnost. Jsme prostě rodina, a takže táhneme za jeden provaz, a ta zodpovědnost vůči normálně prostě těm dětem, když něco provedou jo, máme oba dva stejnou nerozdílnou. Takže, takže to beru tak.

OP: Jo. A co podle vás udržuje trvalost toho manželství, které aspekty ho utužují?

R: To je těžko říct, to je taková celkem tak jaksi filozofická, sociologická otázka. Netroufnu si říct. Řeknu, teď v současné době oba dva máme rozum už, jo, takže skutečně tam nevidím kaz v tom manželství, ale byla doba, kdy já jsem měl podstatně víc zájmů, jo já jsem kromě toho, že jsem pracoval dálkově jsem studoval, byl jsem členem a v podstatě normálně jako tak jako instruktor létání, no takže byla doba kdy jsem býval relativně málo doma, no a tak moje žena to jaksi trpěla, tolerovala jo, v podstatě, samozřejmě jsme vedli kolem toho řeč jo, i já jsem vždycky teda občas když jsem viděl tu její nevělu, mě bylo jasné, že bych se nad sebou měl zamyslet ano, takže jsem se tak jako dohodli. Pokus se týče takových nějakých mimomanželských úletů, tak jsme v podstatě nic takového jako normálně prostě nezažili, takže z té strany to problém nebyl. Já si

ani netroufám říct, je pravda jo, že se skutečně tedy jaksi shodujeme v řadě, i když si nemyslím, že jsme tak jako nějaké shodné typy. Já jsem introvert stoprocentní jo, mojí ženu chápu tak na hranici ona teda je jo prostě taky introvert, ale jsou situace, kdy se prostě tak jako uvolní, otevře jo a skutečně dokáže dobře pěkně bavit celou širokou společnost, což já méně často. (smích)

OP: Jo. Ehm. Když už jsou lidé manželé, dokážete z toho vyvodit nějaké výhody a nevýhody, teda z toho, že se vzali? Proč do toho svazku jít?

R: Tak já bych za tu výhodu jo skutečně pokládal to, že má, nějaký zákonný rámec jo, když by se stalo nedej bože, no a my se tak jako rozešli, tak jakým způsobem se budeme rozcházet. Prostě v manželství, a pokládám za výhodu, není možné normálně tak jako vzít kufr a jít. Jo a to pokud se stane, tak dotyčný ho pokládám jako za padoucha jo, no a v tom volnějším svazku jako v partnerství tam je to blbý.

T: A nějaké ty nevýhody, teda jestli najdete?

R: (přemýšlí)

T: Jestli teda existují.

R: Musel bych spekulovat, jo nějaké nevýhody budou, ale nikdy jsem nebyl v situaci, že bych se vracel pozdě večer s botama v ruce, aby mě nebylo slyšet. (smích). Sem tam jsem si něco tedy vypil, někdy škaredě jo, ale to patří k věci jo jaksi asi, protože to nejde, takže já nevím.

OP: Ehm. Vy už jste během toho rozhovoru zmínil některé funkce, které by ta rodina měla plnit. Co by ta rodina mohla umožňovat jedinci jako členu této jednotky, co by mu mohla přinést?

R: Ta rodina mu normálně takto může přinést v každém případě pocit stabilního zázemí jo, to je docela důležitá věc. Ano, my se do dnes, když se odněkud vrátíme, tak vždycky tady mezi dvěma konstatujeme všude dobře doma nejlíp. Jo a přitom to doma nechápu, že jsme tady v tomto bytě tady by jsme se zamkli, jsme tady sami, ale myslím si, že v tom rodinném prostředí. Tam mám jakési zázemí, tam vím, co od koho můžu čekat. Jo, znám všechny, nemusí být všichni úplně pozitivní jo, ale nikdo není ani úplně negativní a já vím co od koho můžu čekat, na koho se můžu obrátit jo, takže je to takový pocit jakési životní jistoty.

T: Dobře. Tak teď se přesuneme k ekonomicko – sociálnímu chování manželů ve společném soužití.

3. ekonomicko-sociální chování manželů/partnerů ve společném soužití

OP: Kdo u vás hospodaří s penězi?

R: Máme společnou pokladnu, žádný manželský smlouvy jsme neuzavírali, tehdy se to ani jaksi nemuselo. Majetek, který jsme získali, byl v podstatě jaksi společný, no a hospodařili jsme tak, samozřejmě žena byla taky zaměstnaná, protože v té době manžel rodinu neuzivil většinou, tak se peníze dávali normálně. Neměli jsme úspory prakticky žádné, protože, když jsme si kupovali nějaké ty dražší věci, ledničku, ložnici, nábytek, tak jsme si brali vždycky manželskou půjčku. Tehdy to bylo, i když já to půjčování dneska příliš neschvaluji jo, protože lidé vydělají dost na to, aby si to mohli koupit za peníze, které ušetří. Tehdy to v podstatě nebylo možné, tehdy se šetřilo tak velice obtížně, ty půjčky byly, měli jakousi garanci v tom, že tehdy byl každý

povinně zaměstnaný, nehrozilo, že někdo bude bez práce a nebude moct něco splácet. A splácelo se to tak, že to přímo účtárna strhávala, takže já jsem vždycky říkal, já jsem pamětník měnové reformy v roce 53, tak jsem si říkal, pokud budu mít úspory tak, přijde normálně tak jako někdo a připraví o ně. Pokud budu mít dluhy, ty mi přepočítá normálně jako takto. Takže, takže tehdy ty peníze byly společné, většinou jsme si ty velké věci kupovali s pomocí nějaké půjčky jo a nikdy jsme nerozlišovali toto je tvoje, toto je moje a já jsem vydělal tolik jo. To ne ta rodina má nějaké potřeby jo muž má potřeby, žena má potřeby, děti mají potřeby no a snažili jsem se tedy jaksi rozdělovat rovnoměrně. Pokud se týče takové té, toho běžného života, tak to byli peníze, o kterých rozhodovala žena a pokud jsme se bavili o nějakých větších penězích, tak to bylo vždycky záležitost konzultace a dohody, ke které jsme vždycky došli.

OP: Ehm. Dobře. Vy už jste se u předešlé otázky zmiňoval o půjčkách, je tedy teď pro vás přijatelnější si něco koupit a potom to splácet nebo si na to našetřit a teprve potom si to koupit? Jestli jsem to já správně pochopila tak radši by jste si našetřil?

R: V situaci dnešní jo, bych si našetřil. Protože dnes skutečně ty platy i ty malé platy jsou takové, že se z toho něco našetřit dá. Tehdy nebyly, tehdy se žilo doslovně z ruky do huby. To prakticky to jako nebylo, tehdy by si člověk ty věci nekoupil, kdyby nebyla možnost vzít si ty novomanželské půjčky, ty byly nízko úročené ano a kromě toho tam nebylo to nebezpečí, že se dostanete do té situace, kdy nebudete moct splácet. Čili dneska bohužel ta situace je taková, že velmi snadno se můžete dostat do situace, že nebudete moct splácet, to za prvé a za druhé pokud si nebudete půjčovat v nějaké zvedené seriózní bance tak máte pravděpodobnost, já nevím 30%, že narazíte na podvodníka jo, že si budete chtít půjčit a on vás připraví o to co máte ano, to vidím jako další riziko, takže já bych skutečně prostě to našetřil a pak koupil.

OP: Ehm, na co by jste si rozhodně nepůjčil a na co třeba kdyby jste to jako zvažoval, tak na co byste si ji vzal?

R: Tak bereme si. Nebo jako nebereme si půjčky, ale co, co, na co bych rozhodně si půjčku nevezl, tak nevezl bych si půjčku na dovolenou, na vánoční dárky a na takový věci. A bral bych si půjčku na nějaká taková větší jednorázová vydání, která se víckrát neopakují, kupuji auto, stavím dům, měním byt, vyměňuji vybavení bytu, na taková rozsáhlejší, tedy skutečně jen takové opravdu rozsáhlejší akce, na takové ty drobné domácí investice jo to by všechno mělo být na to ten domácí rozpočet.

OP: Ehm. Myslíte si, že stát v dnešní době vytváří vhodné podmínky pro vznik a fungování rodiny?

R: Já mám pocit, že teda ten dnešní stát váhá, tápe a pohybuje se normálně na nějakém tom rozcestí. Dneska žijeme v období politické korektnosti, já si myslím, že to je obrovský průšvih, to je obrovský průšvih, protože my jsme přestali věci nazývat pravými jmény. Jo my nesmíme říct cikán, my nesmíme říct řadu dalších slov, protože to jsou slova sprostá a přitom to není pravda. Ano a tady ta politická korektnost vede skutečně i k tomu, že vlastně ten stát k té rodině se chová divně jo. Vezměte si bývalá ministryně jo, která chtěla trestat rodiče, když za to jo, že jo tak jako trestají děti. Vždyť to je tak bohapustý nesmysl a tak nesmyslný zásah do života a do chodu té rodiny a do toho procesu té výchovy, Já si myslím, že naše děti sem tam dostali jo ale nebyli, že bychom je bili jak žito a že by byly týrané a kdesi cosi a jsou dobře vychované. Jo zatím co dnešní lidé, mladí, kteří jsou vychovaní, že se na ně pokud možno nemusí sáhnout, jsou na tom jako mnohem hůř.

Pamatuji dobu, to bylo tak šedesátá, myslím aj sedmdesátá léta, jo ten trend vznikl v Británii, děti se musejí vychovávat tak, aby nebyla poškozena jejich osobnost. Žádné negativní projevy, žádný zákazy, může dělat, co chce, ať se rozvíjí, No ta tehdy, ty první roky jsme se tomu smáli, když šla maminka s dítětem k zubaři, tak ten zubař s tím děckem prakticky nebyl schopen nic udělat a maminka mu nic neřekla, protože by nabourávala jeho osobnost. No ale dneska je to tak, že mají v Británii trestní odpovědnost mládeže od deseti let jo. Takže to se ta benevolence před těmi třiceti lety promítla do toho dneška. A já mám pocit, že my normálně jako do toho kráčíme, že k tomu časem k tomu dojde i u nás. Takže já si myslím, že ten stát v tomto smyslu té rodině škodí. Pokud se týče těch hospodářských věcí, tam bych řekl, že je to tak vyvážené, neutrální. Jo. Když budu normálně tak jako uvažovat jo o nějakým takovým hmotným zabezpečení jo tak se křičí až řve, stávkuje, protestuje kvůli důchodcům. Já si myslím, že ta nejkritičtější, a nejvíce bitá skupina, jsou mladá manželství s dětmi jo, nemají tu podporu, jakou by měli mít.

T: Vy už jste se i při předešlých otázkách přesunul k výchově dětí. Už jste se o tom zmiňoval v průběhu toho rozhovoru.

4. názory na výchovu dětí

OP: Myslíte si, že pro dítě je lepší vyrůstat s rodiči, kteří uzavřeli manželský svazek, než kdyby byli jenom partneři?

R: Já si myslím, že pokud by v tom, v té rodině bez uzavření manželství nedošlo k žádným třenicím a ten život by proběhl hladce jo, tak je to v podstatě jedno. Ale život hladce neprobíhá v podstatě nikdy ano. A když prostě tak jako dochází k nějakým takovým třenicím, tak ty třenice mají významnější rozdíl, pro nebo ten jejich průběh má pro chod celé té rodiny a pro ty děti taky. To uzavřené manželství, i když jsem mluvil, že tedy rodinu chápu jako jistotu, že jako prostě zeď za zády, o kterou se můžu opřít. Toto platí proto dítě tuplovaně ano. A v tom uzavřeném manželství ta zeď je tlustá půlmetrová, kdežto v tom nějakém tom partnerství je to tady ta sololitová přepážka, do které když drcnu, tak ju vyvrátím.

OP: Jo, jo, to jste hezky shrnul. V už jste tam mluvil i o trestech ve spojitosti s dětmi, takže jsem pochopil, že ten přiměřený fyzický trest v té výchově podle vašeho názoru, má místo.

R: Ano, ano, samozřejmě, musí mít své meze, ale má tam své místo.

OP: Už jste i vlastně říkal jak jste vychovával své děti, že když bylo potřeba, tak jste jim naplácal. Jinak kdybyste to měl shrnout, tak jaký styl jste při té výchově využíval?

R: Emmm. Máte na mysli u těch trestů nebo?

T: Ne, ne myslím to všeobecně. Jestli to byla nějaká demokratická nebo nějaká jiná.

R: Poměrně hodně demokratická. To máte tak, když jsou ty děti malé, malinké, tak tam je problém nějaké demokratické chování, jo, to dítě neví, jo o co jde. To spíš, ta demokracie byla v tom, že jsme se já i žena nesnažili v názorech dominovat, dohodli jsme se. Ale pokud později, když už ty děti mely dvanáct, patnáct let no a teď se diskutovalo o tom, my jsem jezdili hodně na výlety, po horách jsme chodili jo no tak kam pojedeme, kdy pojedeme, jak pojedeme o tom byla vždycky debata doma ze všema. Jo čili tu demokracii ani, ale taky by měla mít nějaký mantinel, protože pokud by se to vzalo přísně a absolutně demokraticky, bohužel to

funguje jako v té skutečné demokracii životní, tak se nikdy nic nedomluví a prakticky tak jako ten výsledek je podstatně nižší než když někdo autoritativně řekne, tak skončíme hádání a uděláme to takhle.

T: Jo. Ehm. Ano. Teď se přesuneme k další oblasti, která se sice jmenuje sexuální soužití manželů, ale nebudu se vás ptát na žádné intimní věci, spíš jen na postoje týkající se věcí spojených s touto oblastí života.

5. sexuální soužití

OP: Myslíte si, že je důležitý fyzický vzhled partnerky pro to manželství?

R: Emmmmmm. Já nevím, já si myslím, že ten fyzický vzhled je důležitý v té fázi, která tomu manželství předchází. Ano. No a tak možná, že bych neřikal pravdu, kdybych řekl, že na tom vůbec nezáleží, protože mám , tak se mě vybavuje taková myšlenka, když jsme tady seděli už tak v tom středním věku kolem čtyřicítky, no a přišla nějaká její kolegyně jo a tady si sedla do křesla jo oni si tady povídali a já jsem se díval na ni a na ni a když potom tak jako, já jsem to většinou neřekl, ale někdy jsem to i řekl, ty vypadáš, jako moje ženě, daleko líp než ona, ty si mnohem mladší, nebyla fyzicky, ty vypadáš daleko líp. Takže ono to teda jaksi roli hraje, ale když to posunu až do tohoto věku, tak ona mi říká, prosím tě, co na mě vidíš? Já říkám , ty si pořád stejná. Říkám já tě vidím tak jak.

T: Takže to tam určitou roli hraje, když to shrneme.

R: Ano, ale, ale tak skutečně v té situaci tak jo, kdy já vím, že tedy jsem vypal líp a ona ví, že vypadala líp tak to prostě bereme, že jo to je jaksi chod času a ta představa je tam zafixovaná.

OP: Ehm. Věříte ve věrnost jednomu partnerovi po celý život?

R: No tady jsem na rozpacích, jo protože, myslí si, že to je velice výjimečné. Občas se tak jako tak jako stanou situace, které jsou neobvyklé, nestandardní jo a tam záleží na tom, jak se ten ulétnuvší partner zachová. Jo. Jestli si uvědomí, že dělá blbost, tak z toho nemusí pršet. Vráti se to zpátky, může to být odpuštěno a prakticky nic se neděje. Ano no a problém je když ten partner se zamiluje bezhlavě a řekne, že bez ní nemůže žít jo, tak to potom tam už je to těžko co říct jo, b čili ale i těchto lidí je poměrně dost. Já bych spíš zařadil sebe jistě, předpokládám i svoji ženu do té kategorie první.

OP: Ehm. Dobře. Potom tady mám otázku, jestli je nevěra důvodem pro rozvod manželství. Tak vy už jste to zahrnul do odpovědi předešlé otázky. Jestli jsem to správně pochopila, tak není.

R: Určitě ne, určitě ne.

OP: Jo a myslíte si, že je pro manželský život důležitá pravidelná sexuální aktivita nebo lépe řečeno kvalitní sexuální život?

R: No já si myslím, že to není jen pro kvalitu manželského života, to je pro kvalitu života a pokládám to za velmi důležité. A zase si říkám, že když jsem řekl, že jsem ze staré školy, tak v tomto nejsem ze staré školy, jo, protože jsme se shodli se ženou, když nám bylo třicet třicet, věděli, co víme dnes jo, co se dovíme, co není tabu o čem se může mluvit, tak bychom mnoho takových jako drobných problémů v této oblasti neměli. Nemuseli mít. Takže já teda jsem, to uvolnění dnešní nevidím nějak jako. Když se vede diskuze jo jako prostě sex a násilí v televizi, má být, nemá být, já říkám, proč to někdo dává do jednoho pytlíku jo, to jsou

dvě věci. Ten sex v rozumné míře, to je normálně tak jako přirozená součást života, čili tam musí být a násilí by tam nemělo být, protože to dává špatného příkladu.

T: Ted' už se blížíme ke konci, je před námi poslední okruh, a to je trávení volného času jako součást rodinného života.

6. trávení volného času

OP: Jak nejčastěji trávíte svůj volný čas? Jestli máte jakoby jen nějaký čas pro sebe, sám pro sebe.

R: Poměrně dost, nevím jestli se to dá pokládat za nějaký standard, ale já mám řadu tady těch technických zájmů, takových těch infromatických zájmů, tady máme tak jako tři počítače vedle a kompletní vybavení, strávím u toho poměrně hodně času, programuji. Kromě toho té svojí profesi letecké, té jsem zůstal věrný jo takže dělám internetový stránky, jo vedu v podstatě, dělám skripta stavby letadel jo a moje žena je vášnivá čtenářka takže pravidelně prostě tak jako ne každé odpoledne ne, protože my často jezdíme na tom kole a tak, ale když jsou takové ty prázdné dny, není co dělat, ona si tady sedne, tady má, jednou za týden donese z knihovny takový balík knížek a já si sednu k počítači.

OP: A uměl byste to nějak procentuálně vyjádřit kolik strávíte toho volného času čistě sám, kolik s manželkou a kolik se zbytkem rodiny?

R: No tak vnučky dcera syn relativně málo, protože ti bydlí na Valachách jo čili s těma se vidíme tak jednou za měsíc, jednou do měsíce, buď jedeme my tam, nebo oni sem. Vnuci jsou u nás dvakrát třikrát do roka jo pár dní jo, takže toho času tak jako není moc. S vnukama staroměstskými s vnučkou staroměstskou jo poměrně často, já věřím, že chodí i za nama, ale přijde si normálně jako vytisknout něco, no ale ne, ne já ju nepodezírám z toho, vždycky jsme rádi, když přijde. No a tak. Tak kdyby to mělo být procentuálně, tal 50% s manželkou, 40% sám a zbytek s rodinou.

OP: Kdo organizuje váš volný čas, vy nebo manželka?

R: Jak kdy to je různé, tak konkrétně takové ty, ty výlety, jízdy na kole, tak já převážně rozpracovávám, navrhuji, že bychom mohli to a to a to jo, tak to přichází od ní a má doména je to potom rozpracovat jo. Pojedeme vlakem někam, jo tam sedneme na kola a pojedeme, tam přespíme a pojedeme tam a, takže tu realizaci jo to promyslím já, jo stahuji mapky a tak.

T: Takže se takto doplňujete.

R: Takže se takto doplňujeme no a pokud se týče takových jiných setkání, rodinných, svátky narozeniny a takový tak já bych občas i zapomněl. To má žena dílem v hlavě, dílem v kalendáři tak ně řekne příští víkend máme to a to jo takže je to zase taková, takový soulad.

OP: Ehm a v tom běžném životě, v tom soužití, máte zaužívané nějaké rituály denní, které jsou takové významné pro vás?

R: Emm. Myslím, že významné rituály snad ne, prostě takové, že bychom jaksí byli na rozpacích, kdybychom je nemohli normálně tak jaksí splnit. Ale tak většinou nebo někdy to skutečně vypadá jako rituál. Ráno jako já připravuji snídani jo. Vstanu, žena ještě chvíli leží, ted' jí přijdu nabídnout jestli mám přinést

snídani do postele jo, ona řekne, že ne, já už vstávám. Jo čili to e opakuje téměř denně s nepatrnýma obměnami. Ale jestliže je nějaká anomálie je něco důležitější a je něco jinak, tak je to jinak a nikdo se nepozastaví, nad tím, že jsme něco nesplnili. Takže pokud některé ty věci mají takový prvek, ten rys toho rituálního chování, tak není to důležité.

-
- ^{OP} Otázky vycházející z připraveného podkladu pro rozhovor
  - ^{OV} Otázky vyplývající z rozhovoru
  - ^T Tazatelovi dodatky zajišťující plynulost rozhovoru
  - ^R Respondent